

hláská

ročník IX, 1998, č.3

K problematice hradu v Dobrušce

František Musil

Otázka středověkého panského sídla v Dobrušce je velmi složitá a lze ji řešit jen na základě hypotetických úvah. Přídomek "z Dobrušky" používali příslušníci rodu, který tvořil, soudě podle erbu, jednu větev rodu Půticů. Tento rod přišel ze západních Čech nejprve asi již na sklonku 13. století do povodí Divoké Orlice a snad někdy počátkem 14. století získal od krále ke kolonizaci i území na středním a horním toku Zlatého potoka - Dědiny (Novotný 1937, 440 - 441; Šimák 1938, 907 - 908). Poprvé přídomek "z Dobrušky" použil v roce 1312 Jan vystupující v souvislosti se sporem Mikuláše z Potštejna s rodinou pražského měšťana Peregrina Puše (RBM III, č. 70, s. 29). Z dohody uzavřené v roce 1320 mezi dobrušskými měšťany a Mutinou z Dobrušky se dozvídáme, že v místech města byla původně ves Leštná, která zřejmě postupně získávala charakter městského centra panství a tento vývoj byl zakončen za Mutiny vybudováním hradeb, přičemž tehdy město dostalo i nové jméno - Dobruška (RBM III, č. 555, s. 233).

Předpokládáme, že toto jméno bylo původně jménem sídla, podle něhož rod, k němuž patřil Jan a Mutina, používal přídomek. A za tento původní hrad Dobrušku bývá obvykle považován rozsáhlý hrad, jehož zbytky jsou zachovány u vsi Dobřan (Sedláček 1883, 43 - 44; Šimák 1938, 907; Plaček 1984). Objevují se i jiné názory na lokalizaci tohoto hradu. První historik Dobrušky Josef M. Roštlapil lokalizuje hrad do západní části města k potoku Brtvě, kde jsou zachována pomístní jména "Hradčany" a "Na baště" (Roštlapil 1887, 6; Sborník 1981, 12 - 13), stejnou lokalizaci přijímá i další regionální historik Antonín Flesar (Flesar 1895, 127). Josef M. Roštlapil a Václav Matouš připouští i možnost ztotožnění hradu Dobrušky se zbytky neznámého hradu u Chábor ještě v katastru dnešního města (Roštlapil 1887, 6; Sborník 1981, 14 - 15). Václav Matouš dále nevyklučuje možnost existence hradu Dobrušky na návrší Chlumu nedaleko města v místech prehistorického lužického hradiště (Sborník 1981, 15), kde ovšem dosud

nebyly nalezeny žádné doklady středověkého osídlení. Nejnověji dobrušský historik Josef Ptáček uvažuje o možnosti, že původní Dobruška byla někde v západních Čechách a Půtici si tento přídomek přinesli již odtud do východních Čech (Ptáček 1995, 18).

Další samozřejmě jen hypotetickou možnost řešení otázky místa a podoby původní Dobrušky chceme uvést dále. Vycházíme přitom hlavně z obecnějších závěrů vyplývajících ze studia některých rysů středověké kolonizace. Průběh kolonizace na různých místech ukazuje, že středověká kolonizační činnost obvykle začínala v sousedství oblasti se starším osídlením a odtud postupovala často podél vodních toků do výše položených neosídlených oblastí. V případě, že bychom přijali názor, že původní hrad Dobruška byl u Dobřan, tedy na horním toku Zlatého potoka již v samotném masivu Orlických hor, pak by postup kolonizační činnosti byl zcela opačný, z horské oblasti k dnešní Dobrušce ležící na pomezí staré sídelní oblasti kolem Opočna. Proto předpokládáme, že místo řečené Dobruška, od něhož převzal rod provádějící kolonizaci kraje na středním a horním toku Zlatého potoka přídomek, musíme hledat nejpravděpodobněji někde v okolí dnešní Dobrušky, v oblasti se starším osídlením vázaným na knížecí hradiště v Opočně, které dokládá Kosmas již k roku 1068 (FRB II, 99) a které zřejmě tehdy plnilo především strážní funkci na jedné větvi zemské stezky spojující Čechy s Polskem. Přítomným vodítkem pro lokalizaci mohou být již zmíněné pomístní názvy "Hradčany" a "Na baště" v západní části dnešní Dobrušky na levém břehu potoka Brtvy, který nedaleko odtud ústí do Zlatého potoka, ale již mimo historického jádra města, tedy původní vsi Leštné.

Naše hypotéza vychází z toho, že některý z příslušníků rodu Půticů dostal od krále (pravděpodobně Václava II.) ke kolonizaci území na Zlatém potoce. Donace pravděpodobně začínala severovýchodně od Opočna (předpokládáme, že Opočno si panovník zpočátku ještě ponechal), takže území kolem dnešní Dobrušky připadlo

již Půticům. A v tomto území v době donace již existovala jednak ves Leštná, jednak nějaké opevnění chráněné tokem Zlatého potoka a Brtvy zvané Dobruška. Nejspíše by mohlo jít o lehce opevněný dvorec, neboť takováto opevnění, jejichž součástí býval obvykle i kostel, vznikala v okolí knížecích hradů již od 11. století (např. Richter 1975). Právě ono pomístní jméno "Hradčany" by mohlo svědčit o určité vazbě místa k opočenskému hradu, jméno "Na baště" o existenci opevnění. Nález románské křtitelnice v korytu potoka Brtvy nedaleko domu čp. 179 (dnes je tato křtitelnice umístěna v obřadní síni dobrušské radnice) v prostoru, kde jsou i uvedené pomístní názvy "Hradčany" a "Na baště" naznačuje, i když jen nepřímou, možnost existence církevní stavby u hypoteticky předpokládaného dvorce (Sborník 1981, 13; Ptáček 1995, 13 - 14). Vznik vsi Leštné i předpokládaného dvorce je možno nejspíše spojovat s rozvojem vnitřní kolonizace někdy v průběhu 12. století či na počátku 13. století.

Dále předpokládáme, že po získání území na Zlatém potoce se příslušníci rodu Půticů (snad již zmíněný Jan a Mutina) usadili právě v tomto dvorci poskytujícím relativně bezpečné bydlení a odtud přijali i nový přídomek. Ostatně podle dvorců přijímali svůj první přídomek i jiné šlechtické rody, např. předek Valdštejnů Jaroslav nejprve používá přídomek z Hrušnice, dvorce u dnešního Turnova (Novotný 1937, 438).

Hned od počátku své kolonizační činnosti usilovali Půtici i o vytvoření ekonomického a tržního centra kolonizovaného území - města. Tuto funkci ekonomického centra plnila zřejmě ves Leštná ležící v těsném sousedství jejich sídla. Její přeměna ve středověké město pak vyvrcholila výše zmíněnými událostmi za Mutiny z Dobrušky, kdy Leštná převzala i jméno sídla svých pánů.

V souvislosti s dalším postupem kolonizace území na Zlatém potoce pak Půtici u vsi Dobřan založil hrad, který se na čas stal jejich hlavním sídlem a centrem nově vytvářeného panství. Předpokládaný dvorec Dobruška ztratil význam a zanikl a v jeho místech vznikla předměstská zástavba nové Dobrušky - města. Upomínkou na starší stav zůstaly jen místní názvy "Hradčany" a "Na baště". Ovšem ani poměrně odlehlý hrad u Dobřan nezůstal dlouho centrem panství rodu z Dobrušky. Po získání Opočna (bližší údaje o tom, jak k tomu došlo, však nemáme) se centrum panství přesunulo do tohoto příhodněji položeného místa a zde asi příslušníci rodu z Dobrušky vybudovali v místech původního knížecího hradiště nový gotický hrad, který však zcela ustoupil dnešnímu zámku. Vlastnictví Opočna příslušníky rodu z Dobrušky je doloženo poprvé v roce 1359, kdy je Mutina z Dobrušky uváděn jako patron opočenského kostela (LC I, 97). Existence dalšího hradu u Chábor by mohla souviset s možným dělením panství (písemné doklady o takovém dělení však neexistují) mezi příslušníky rodu z Dobrušky.

Existenci původní Dobrušky (hypoteticky opevněného dvorce, nikoli středověkého hradu ve vlastním slova smyslu) předpokládáme na levém břehu potoka Brtvy

v prostě ohraničené dnešními ulicemi Na baště (původně byl tento název dáván pouze domu čp. 125 - dnes část areálu skladu potravin - na východní straně této ulice) a Radima Drejsla od ústí ulice Na baště k mostu přes Brtvy a křižovatku s ulicí Pulickou probíhající po pravém břehu Brtvy. V sousedství mostu po jižní straně ulice Radima Drejsla stojí bývalý mlýn zvaný Hradčany (dnes Zemědělský nákupní závod). Tento názor se může zdát totožný s výše uvedenými názory Josefa M. Roštlapila a Antonína Flesara, které jsou však v současnosti odmítány (Sborník 1981, 12 - 13). Shoduje se s nimi sice v lokalizaci původní Dobrušky, ale zásadně se odlišuje v chápání historických okolností jejího vzniku a charakteru (nešlo o skutečný středověký hrad postavený až pány z Dobrušky, ale zřejmě o mladohradištní opevnění - nejspíše dvorec, jehož vznik asi těsně souvisel s nedalekým knížecím Opočnem).

Některí autoři (Alois Beer, Josef Ptáček) uvažují i o existenci staršího kmenového útočištného hradiště v poloze Belveder na severozápadním okraji města (Sborník 1981, 13, Ptáček 1985, 12). Tento názor je však v rozporu s historickou skutečností, neboť okolí Dobrušky nebylo nikdy centrem žádného slovanského kmene, který by zde útočištné hradiště budoval a rovněž samotná poloha Belveder (dnes čtvrt rodinných domků na mírné výšině nad pravým břehem potoka Brtvy severně od ulice Na baště) není pro budování opevnění nijak vhodná.

Prameny a literatura: Flesar, A. 1895: Popis historicko - archeologicko - statistický okresu Opočenského. Hradec Králové; FRB - Fontes rerum Bohemiarum II, 1874 (Cosmae Chronicon Boemorum, s. 1 - 198). Prae; LC I - Liber primus confirmationum an anno 1354 usque ad d. 1362, ed. F.A. Tingl 1867. Prae; Novotný, V. 1937: České dějiny I, část 4, Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara (1253 - 1271). Praha; Ptáček, M. 1984: Hrad v Dobřanech, o Rychnov nad Kněžnou. Ročenka Klubu Augusta Sedláčka 62 - 64. Plzeň; Ptáček, J. 1995: Od přemyslovského hradiště a knížecí (královské) románské kupecké osady a trhové vsi Leštná k rané gotickému středověkému poddanskému městu Dobruška do získání městských práv v roce 1364. Městský zpravodaj, zvláštní číslo vydané u příležitosti 675. výročí první písemné zmínky o městě 9 - 19. Dobruška; RBM - Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III, ed. J. Emler 1890. Prae; Richter, M. 1975: Česká středověká města ve světle archeologických výzkumů. Archeologické rozhledy 27, 245 - 258. Praha; Roštlapil, J. 1887: Paměti města Dobrušky a panství opočenského. Praha; Sborník 1981: Sborník z historie města Dobrušky 1320 - 1380 (K 660. výročí první písemné zprávy o Dobrušce jako městě). Dobruška - Rychnov n. Kn.; Sedláček, A. 1883: Hrady, zámky a tvrze Království českého II, Hradecko. Praha; Šimák, J. V. 1938: České dějiny I, část 5, Středověká kolonizace v zemích českých. Praha

Tvrz v Černýši u Soutic

Jiří Úlovec

Vesnice Černýš leží přibližně dva kilometry severozápadně od Soutic, vysoko nad levým břehem Sázavy (okr. Benešov). V minulosti byla po několik desetiletí centrem samostatného šlechtického zboží se sídelní tvrzí. Přesto, že se v ní dosud dochovalo výrazné tvrzíště, literatura se o něm většinou nezminila. Výjimkou byl A. N. Vlasák, který na jeho existenci upozornil již roku 1874,¹⁾ a poté kolektiv autorů, který roku 1976 při průzkumu vývoje osídlení Benešovska Vlasákovu informaci převzal.²⁾ Panské sídlo nezaznamenal ani A. Sedláček ve svých Hradech, ani autoři posledního souborného zpracování panských sídel této oblasti. Z toho důvodu byl podniknut archivní průzkum a poté zaměření zbytků panského sídla - tvrze ve vsi.

První dosud známá zpráva o majitelích Černýše pochází z roku 1362. Dne 18. července tehdy Štěpán Chvojice z Číhovic přiznal, že postoupil roční plat ze vsi Číhovic želivskému klášteru. V této souvislosti ovšem uvedl, že zmíněný plat pochází rovněž ze dvou lánů v Číhovicích, které mu již předtím prodala Gertruda, vdova po Janovi z Černýše.³⁾ Ze zprávy plyne, že někdy před rokem 1362 zemřel Jan z Černýše, ženatý z Gertrudou neznámého rodu, která po něm zdědila majetek v Číhovicích. Otázkou ovšem je, zdali tento Jan vlastnil nějaký majetek rovněž v Černýši a jestli ano, kdo ho po něm zdědil či získal. Nedostatek písemných pramenů nám na tuto otázku prozatím neumožňuje odpovědět.

Neznámo jak získali část Černýše zřejmě před rokem 1400 příslušníci rodu rytířů ze Samechova. Jmenovitě to byl Matyáš - Matěj Samechovec ze Samechova, ženatý s Domkou, s níž měl syna Mikuláše. V písemných zmínkách se překvapivě setkáváme nejprve s mladším z obou Samechovců. Roku 1398, kdy byla projednávána pozůstalost v Krasoňovicích, v soudním řízení vystupoval rovněž "Mikuláš ze Samechova řečený Samechovec".⁴⁾ Ovšem již roku 1405, při projednávání pozůstalosti po Chotěbořovi ve vesnicích Skvořetín a Svinná (u Chotěboře), vystupoval se synem Mikulášem i jeho otec Matěj.⁵⁾ Oba se pak účastnili ještě několika soudních pří. projednávání těchto let.

Pro nás nejvýznamnější je však zpráva z roku 1407, kdy se 27. června "Matyáš řečený Samechovec, rytíř" přiznal, že Anně, vdově po Mikulášovi z Chotěboře, odprodal roční plat ve výši 4 kopy českých grošů, zapsaný "na svém majetku, totiž v Černýši na polovině vsi, ve Skvořetíně a ve Svinně na polovinách vsi se vším ostatním majetkem" za 40 kop grošů.⁶⁾ Ještě téhož roku poté Matyášův syn Mikuláš vyznal, že Anna mu celou sumu řádně zaplatila.⁷⁾

Ze zprávy tedy plyne, že zboží v Černýši patřilo skutečně Matyášovi ze Samechova a po něm jeho synovi Mikulášovi. Zpráva z roku 1407 ovšem současně upo-

zornila na nedobry stav financí obou majitelů vsi. To pak plně potvrdil následující vývoj držby zboží. Již 25. října 1407 Mikuláš ze Samechova vyznal, že je dlužen poměrně velkou částku 250 kop českých grošů Veselovi ze Lhoty a Martinovi ze Samechova (zřejmě příbuznému), kterou jim proto zapsal na svém majetku, mj. "v Černýši na poplužním dvoře a poddanských dvorech s platem" a dalším příslušenství zboží.⁸⁾ Snad právě díky tomuto zápisu se Mikulášovi podařilo oddálit alespoň na určitou dobu hrozbu ztráty celého majetku. Tato doba trvala přibližně pět či šest let. Z celého období se o něm dochovala pouze jedna zmínka z 1. května 1408, kdy byl v soudní pří se Zbyňkem z Čestinkostela (dnes Čestín) a dalšími šlechtici.⁹⁾

Po krátkém a poměrně klidném období se Mikuláš již na jaře roku 1413 ocitl ve viru nepřijemných událostí. 3. května řečeného roku byl nucen přiznat dluh ve výši 20 kop českých grošů Bohuslavě z Tuklek, vdově po Mikulášovi a své švagrové. Dluh jí zapsal na svém majetku, mj. opět na poplužním dvoře v Černýši s příslušenstvím.¹⁰⁾ Někdy v této době pak byl ještě donucen zastavit další část černýšského zboží majiteli sousedního

Obr. 1. Černýš, výřez z katastrální mapy vsi z roku 1838. Budovy bývalého poplužního dvora se rozkládají východně a jižně od parcely označené nápisem "No 1", tvrzíště pak jihovýchodním směrem odtud, na parcelě se třemi vysokými stromy a na pozemku ležícím východněji. Šrafované značeny objekty z nespáleného a tečkované objekty ze spáleného materiálu, plně vodní tok. Kresba autor

panství Soutice Vilémovi ze Soutic. Když pak 28. července musel přiznat Petrovi zvanému Vepřek z Prahy a jeho manželce Hedvice další dluh ve výši 22 kopy českých grošů, slibil jim, že ho zaplatí nejpozději do 30. prosince roku 1413. Kdyby však z jakékoliv příčiny slibu nedostál, dal jim právo uvázat se v držení platu ve výši 40 kop českých grošů, plynoucího z jeho majetku v Černýši, totiž z poplužního dvora a poddanských dvorů s platem a dalšího příslušenství, který měl již zastaven Vilém ze Soutic.¹¹⁾ Jelikož se mu dluh skutečně zaplatit nepodařilo, 25. února 1414 se oba věřitelé uvázali v držení jmenovaného platu na tak dlouho, dokud jim závazek nebude vyrovnán.¹²⁾ To však nebylo ještě všechno.

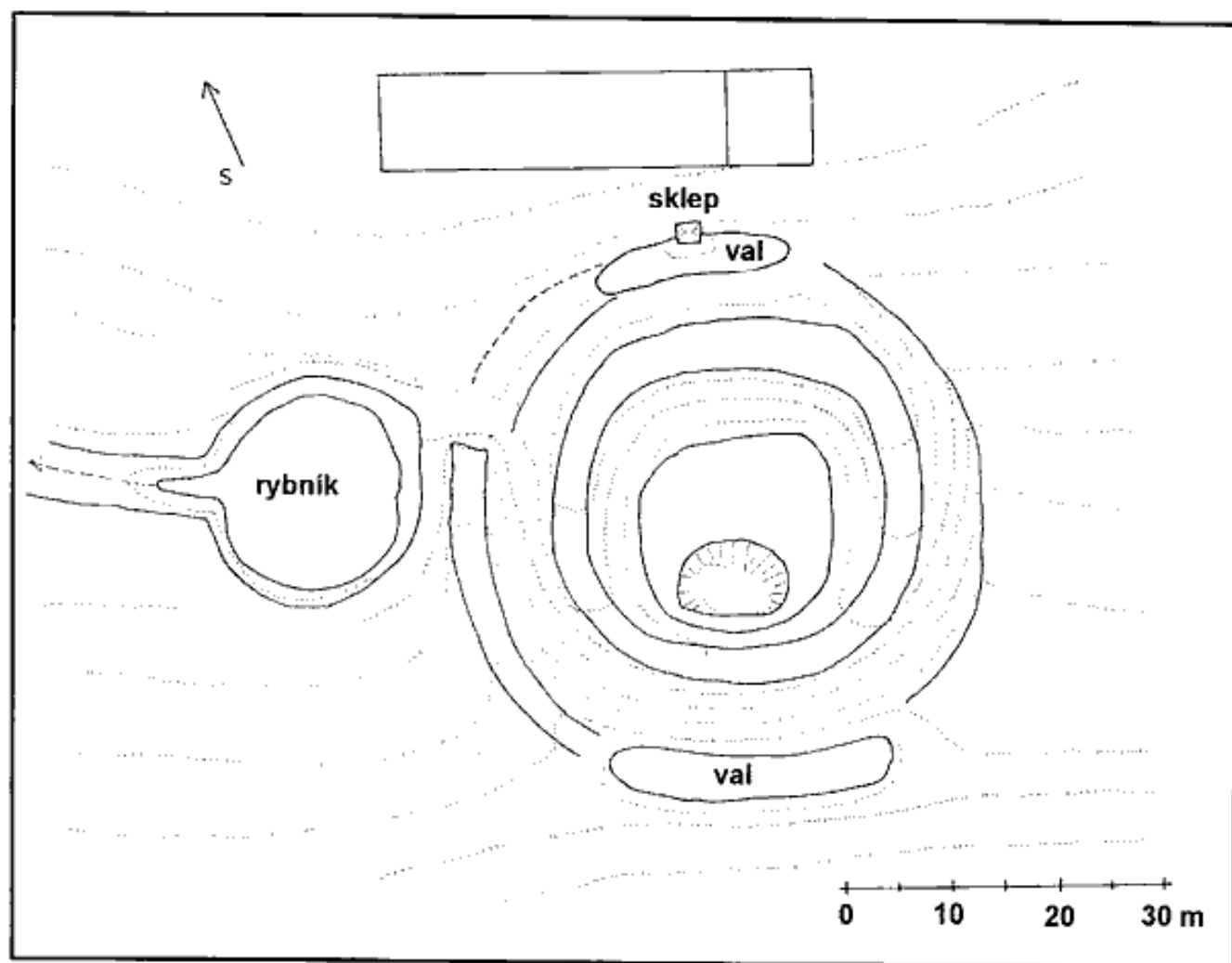
21. dubna 1414 byl Mikuláš ze Samechova nucen přiznat další dluh ve výši 50 kop českých grošů, tentokrát Marii, vdově po Maršikovi z Borovnice, a jejímu synovi Martinovi. V řečeném dluhu jim postoupil majetek v Nacově.¹³⁾ 4. října 1414 přiznal Janovi z Pechmburka, řečenému Rubáš, již výše zmíněné Bohuslavě a Uršule, její vnučce, dluh 25 kop českých grošů, které jim zapsal opět na černýšském zboží, na poplužním dvoře a poddanských dvorech, což již dříve postoupil v dluhu Vilémovi ze Soutic.¹⁴⁾

Situace kolem roku 1414 byla taková, že Mikulášovi

téměř žádný majetek v Černýši nepatřil. Jednu jeho část získal již předtím Vilém ze Soutic, na zbytku statku vážly pohledávky jeho věřitelů. K tomu, že přišel o většinu majetku v Černýši došlo proto, že nebyl schopen splatit dluhy, pocházející především z doby života jeho otce. Už 23. října 1414 byl jeden z věřitelů, Vesel ze Lhoty, uveden deskovým úředníkem v držení části jeho majetku.¹⁵⁾ 14. ledna 1415 se za asistence komorníka Pavla uvázala v držení jiné části Bohuslava, která ji 26. února přenechala zmíněnému Veselovi ze Lhoty.¹⁶⁾ A konečně 22. března 1415 postoupila veškeré své nároky na část černýšského majetku Veselovi rovněž Hedvika, vdova po tehdy již zemřelém Petrovi z Prahy.¹⁷⁾

Mikuláš se tak dostal do tíživé situace, která se však rychle vyřešila sama, neboť již někdy počátkem roku 1415 zemřel. Jelikož po sobě nezanechal potomky, byl zbylý majetek po něm právem královské odúmrti 18. února 1415 v Čáslavi provolán. Součástí provolání byla kromě jiného majetku dvě popluží, lán lesa a roční plat 2 kopy 20 českých grošů v Černýši.¹⁸⁾ To tedy bylo vše, co mu z rodového zboží v Černýši zbylo.

O odúmrtí se strhl spor mezi držiteli obou větších částí černýšského zboží, totiž mezi Vilémem ze Soutic, zastupovaným synem Ondřejem, a Veselem ze Lhoty. Spor se protáhl na několik let; až roku 1419 byl konečně

Obr. 2: Černýš (Benešov), celková situace tvrzště. Zaměřili K. Tomíček, T. Tomíček a J. Úlovec roku 1995, vynesl T. Tomíček, kresba autor

rozhodnut ve prospěch Ondřeje.¹⁹⁾ Ves Černýš poté byla spojena se soutickým panstvím a v deskových zápisech se od 16. století připomíná jako jeho součást. Samostatnosti již nikdy nenabyla.

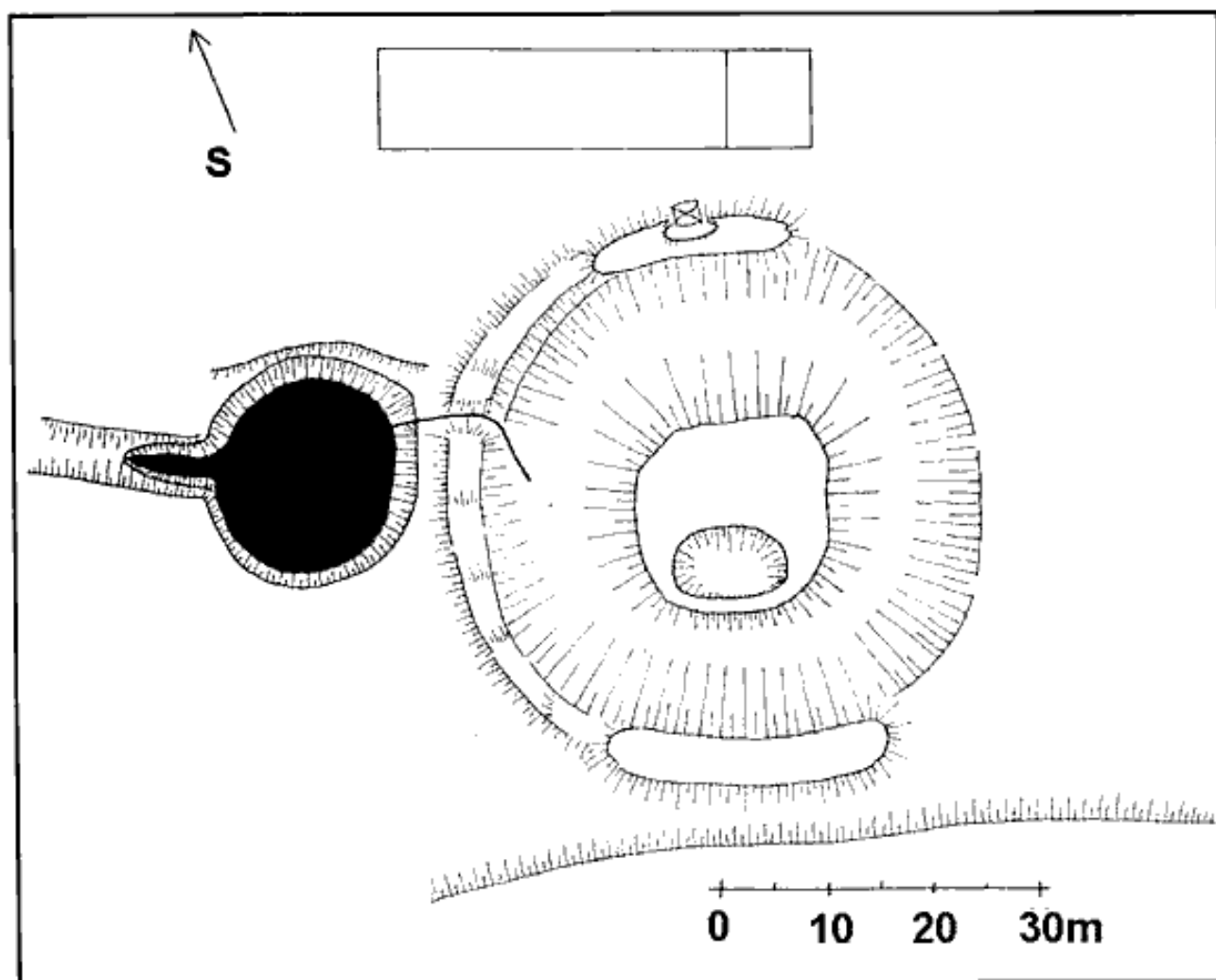
Z písemných pramenů je zřejmé, že ves Černýš byla samostatným statkem přibližně od poloviny 14. století až do druhého desetiletí patnáctého věku. Jako její součást je prameny z přelomu 14. a 15. století výslovně zmiňován poplužní dvůr, o vlastním panském sídle, které ve vsi prokazatelně existovalo, se přímou zmínkou dosud nepodařilo nalézt. Ze souvislosti je tedy zřejmé, že termín "curia arature", použitá úředníky dvorských desek při zápisech jednání ohledně statku v sobě zahrmoval jak vlastní poplužní dvůr, tak také panské sídlo - tvrz.

Tvrz v Černýši je představitelem menšího panského sídla z poloviny 14. století, kterou si na statku sestávajícím z jedné vesnice a okolních pozemků vystavěli příslušníci rodu nižší šlechty. Gotické panské sídlo bylo vybudováno na jižním vyvýšeném okraji vsi, zřejmě v blízkosti již zaniklého poplužního dvora, který se s největší pravděpodobností rozkládal severně od něho (srovnej obr. 1). Jak již bylo řečeno výše, pozůstatků sídla si všiml vlastně pouze A. N. Vlasák, který je zmínil takto: "Nade vsí nachází se okrouhlý násep v objemu 200 kroků s příkopem 2 sáhy hlubokým, objímající okrou-

hlou plochu 24 kroků v průměru, na níž dle pověsti lidu hrad stával, o němž však se nic historického už neví".²⁰⁾

Dnes je situace v jižní části vsi následující. Jako místo pro výstavbu tvrže si stavitel vybral východní svah pod plochým návrším východně od malého rybníka, který snad původně býval součástí jejího obranného systému (obr. 2 a 3). Jelikož místo pro výstavbu tvrže leželo ve svahu, byl výškový rozdíl mezi jeho severním a jižním okrajem přibližně osm metrů. Vlastní tvrziště o průměru přibližně 18 metrů obklopoval příkop, ještě dnes hluboký až tři metry a při dně široký 3 až 5 metrů. Po jeho vnějším obvodu byl nasypán val, který se dochoval především ve východní a západní části opevnění (obr. 4). O vnitřní výstavbě tvrziště nevíme nic, neboť na něm dosud neproběhl průzkum. Tvrziště bylo v mladší době lehce poškozeno majiteli sousedních usedlostí těžbou materiálu.

Význam černýšského panského sídla spočívá ve dvou oblastech. I přes menší narušení vlastního tělesa tvrziště patří k nejlépe dochovaným ve středních Čechách. To je významné jak z hlediska památkářského (ochrana tvrziště jako gotické památky), tak také pro případný archeologický výzkum, jehož výsledky by mohly přispět k poznání stavební podoby tvrže. Současně však poskytuje další doklad toho, že písemné prameny z

Obr. 3: Černýš (Benešov), plán tvrziště, odvozený ze zaměření z roku 1995. Kresba autor

Obr. 4: Černýš (Beněšov), pohled na západní část tvrziště a okružního příkopu. Foto J. Úlovec 1995

přelomu 14. a 15. století nebyly v používání terminologie poplužní dvůr - tvrz jednotné, takže při jejich interpretaci je nutná velká obezřetnost.

Poznámky: 1) Vlasák, A. N.: *Okres Vlašimský. Nástin historicko-archeologický. Bibliotéka místních dějepisců pro školu a dům. Svazek II., Praha 1874, s. 140 - 141, č. 2.* 2) Hájek, J. - Jiříčko, P. a kolektiv: *Nástin sídelního vývoje Benešovského okresu. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 17, 1976, s. 41 - 102, zde s. 102, č. 4.* 3) *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, sv. 7/4 (1361-1362), ed. M. Linhartová a B. Mendl, Praha 1961, s. 730 - 731, č. 1199.* 4) *Archiv český (dále AČ) 35, s. 291 - 292, č. 9.* 5) *Tamtéž, s. 311, č. 39.* 6) *Soudní akta konzistoře pražské (dále SA), sv. 6 (1407-1408), ed. F. Tadra, Praha 1900, s. 25 - 26, č. 111.* 7) *Tamtéž.* 8) *AČ 36, s. 503, č. 21.* 9) *SA 6, s. 253, č. 21.* 10) *AČ 36, s. 504.* 11) *Tamtéž.* 12) *Tamtéž.* 13) *Tamtéž, s. 503.* 14) *Tamtéž, s. 505.* 15) *Tamtéž, s. 503.* 16) *Tamtéž, s. 505.* 17) *Tamtéž, s. 504.* 18) *Tamtéž, s. 502.* 19) *Tamtéž.* 20) Vlasák, A. N., c. d.

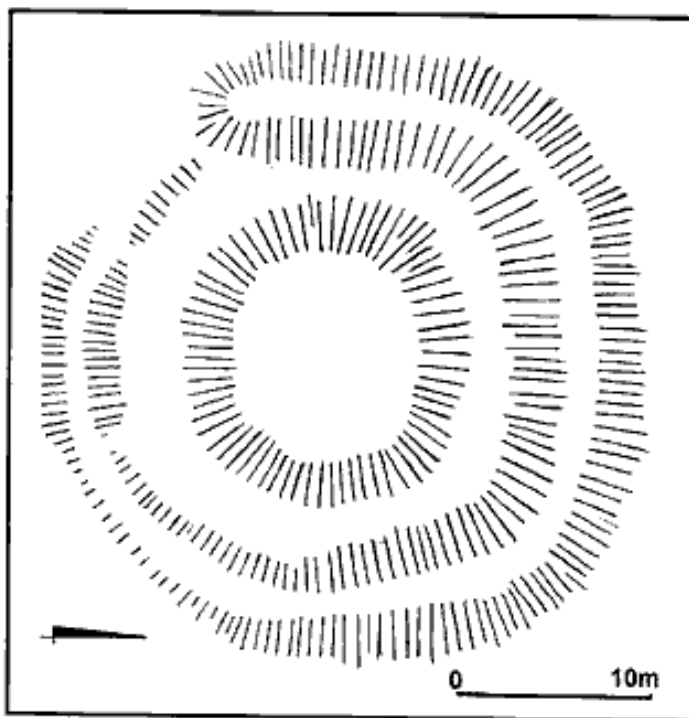
Některá zachovalá tvrziště v okrese Tábor

Jiří Synek

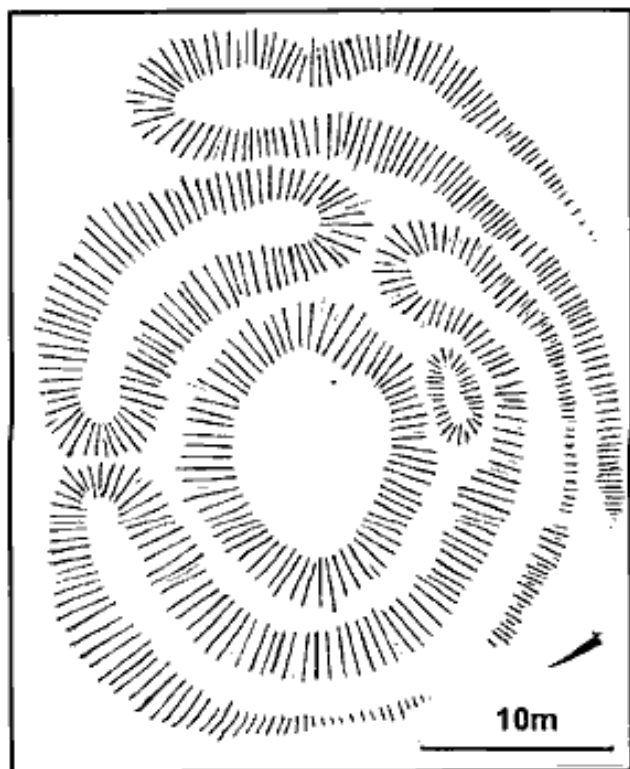
Dvě málo známá, ale poměrně zachovalá tvrziště nalézáme v jihozápadní části tábořského okresu. Jedna z tvrzí, žďárská, stávala západně od Hlavatce, v nyní už zřejmě zrušené Černické oboře. Na jejím bývalém východním okraji je rybník Paniannin a od něho k západu leží rybník Zárek (původně Žár). Nad ním v lese bývaly dva malé rybníčky, dnes vysušené - terén je celkově změněn lesnickou činností. Nicméně je možno částečně sledovat bývalou vodoteč a stejně tak jsou v terénu patrné náznaky hrází bývalých rybníků. Nad místem horního z nich se dosud zachovalo čtverhranné tvrziště. Centrální, takřka kruhový pahorek (o rozměrech cca 10 x 12 m), je obtočený z větší části zachovalým, částečně zamokřeným příkopem a místy vysokým valem. Fortifikace je zachována hlavně na severu a dále na západní a východní straně. Na jihu opevnění takřka neexistuje. Snad bylo úmyslně nedostavěno, protože zde byla tvrz chráněna vodou. Místo ohraničuje několik vzrostlých dubů, na centrálním pahorku samém stojí čtyři z nich. Bezprostřední okolí je dnes (1977) hustě osázeno smrkem. O osudech Žďáru je jen málo zpráv. Roku 1397 seděl na tvrzi Ctibor ze Žďáru, roku 1415 držel tvrz Otík Rádpil ze Žďáru. Později bylo sídlo statku přeneseno do blízkých Vyhnanic a tvrz i dvůr zpustly.

Jihozápadně od Žďáru se nalézá při silnici v prostoru mezi hrází Starého rybníka a břehem Nového rybníka další tvrziště. Stála zde tvrz Strýšovice a ani o jejích osudech není skoro nic známo. Roku 1453 prosazoval zde právo na majetek Jan Truhlář z Miličína s tím, že má na něj právo po svém dědu a otci. V dalším roce je však uváděna stojící pouze ves a tvrz s dvorem pustým. Dochované tvrziště má porušený oválný pahorek (11 x 8 m)

obežnaný místy zamokřeným příkopem a částečně zachovalým valem. Původně byly příkopy a valy asi dvojitě, dnes zachované pouze na východě až jihovýchodě. Voda do příkopu byla zřejmě napouštěna průrvou ve středu severní části valu ve směru od Nového rybníka. Areál bez jakýchkoli stop zdíva nebo jeho destrukci je porostlý lesem.

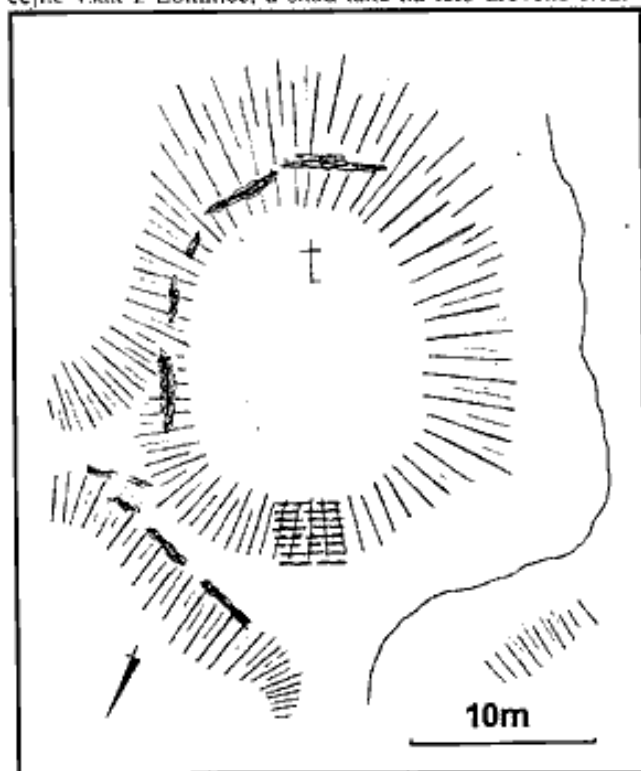

Žďár - celkový půdorys terénní situace tvrziště

Strýšovice - celkový půdorys terénní situace tvrziště

Více známé dochované tvrziště nalézáme u Klokot na samém západním okraji města Tábora. Zbytky této tvrze se nacházejí nad řekou Lužnicí jihozápadně od barokního kostela. Po Klokotech se psal roku 1220 Vítek z Klokot, praotec pánů z Landštejna. Jeden z jeho synů Ojír (1257 - 1300) se také někdy psával z Klokot, obvykle však z Lomnice, a snad také na této dřevěné tvrzi

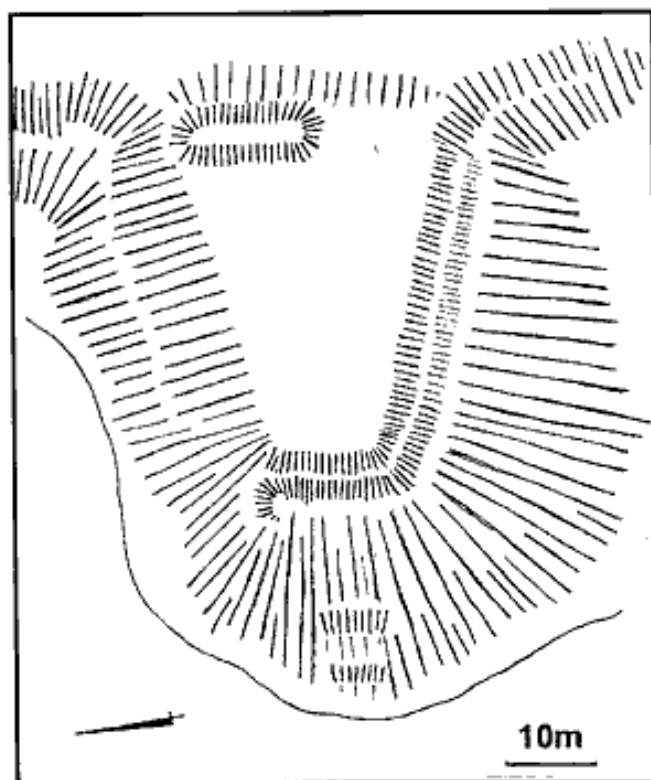

Klokoty - celkový půdorys terénní situace tvrziště

pobýval. Později se však prameny o žádné tvrzi nezmínují. Dochované oválné tvrziště (cca 18 x 15 m) leží na skalnatém výběžku nad řekou, tvořeném částečně na západní straně zářezem malého potůčku. Na severu až severovýchodě je areál oddělen od okolí hlubokým příkopem. Na ostatních stranách byla tvrz chráněna strmými stráněmi spadajícími k Lužnici. Obvod pahorku tvrziště je ohraničen vzrostlými lipami a stojí zde kamenný kříž.

Dostí problematická se jeví lokalita nacházející se východně od vsi Lomi jihozápadně od Tábora. Místo je vyznačeno na turistické mapě Táborsko (rok vydání 1993) a mimo jiné je zde uvedeno, že je tu val a příkop hrádku hejtmana husitské jízdy Pobery z Lomu. Nad zákrutem Lomského potoka se skutečně nachází lichoběžníkový areál, který je na delší jižní a nejkratší západní straně obklopen dosud zachovalým příkopem a valem. Východní strana je v severní části oddělena od planiny (pole) hlubokou propadlinou, podobnou příkopu, 15 m délky. Na severu ostrožna areálu strmě spadá do údolí potoka. Na místě se nenacházejí destruktce ani žádné zbytky zdíva a nebyl zde povrchovým průzkumem nalezen zlomek keramiky. Celý areál je silně porostlý vegetací. Protože v běžně dostupné literatuře není lokalita historicky doložena, mohl by k jejímu zařazení přispět pouze důkladný archeologický výzkum. Údajně by se též mohlo jednat o opevnění z poslední světové války.

Použitá literatura: A. Sedláček - Hradby, zámky a tvrze Království českého, díl VII a IV.

Lom - celkový půdorys terénní situace tvrziště.

O takzvaných hledačích pokladů

Skoro současně se zveřejněním zážitku Daniela Doležala na hradě Křikava (Hláška 1998/1) jsem zjistil stejný, avšak mnohem závažnější, protože dokonáný případ devastace archeologické lokality v západních Čechách. Postiženým nalezištěm je národní kulturní památka - raně středověké hradiště z 8. - 10. století u Bezemína, okres Tachov. Neznámý vandal s detektorem (nebo skupina vandalů?) v nedávné době systematicky prohledal akropoli hradiště a "vyryl" po celé její ploše několik desítek zlodějských výkopů o průměru do 1 m a hloubce do 0,5 m. Bilance takového počínání? Nenahraditelná ztráta informací, narušený vzhled památky a v kapsách hledačů asi několik drobných, pro ně zcela bezcenných, železných nebo bronzových předmětů. Máme zprávy i o dalších čerstvě poničených lokalitách, což nás vede k neradostnému závěru, že tato dřívě sporadická činnost v jihozápadních Čechách zapouští kořeny. Nebude tedy, myslím, na škodu zopakovat několik základních informací, týkajících se práce s detektory na archeologických lokalitách.

1) Detekce a vykopávání archeologických předmětů je nevratným zásahem do podstaty důležité součásti našeho historického dědictví, kterou archeologické památky představují. Velkou část hodnoty archeologického předmětu tvoří jeho souvislosti s prostředím, v němž se nachází. Tyto souvislosti mohou být poškozeny a pečlivě zaznamenány pouze při odborném prováděném plošném výzkumu. Pokud se k neodbornému získání přídrůží i neodborná (nebo vůbec žádná) konzervace, stává se předmět prakticky bezcenný, a to jak historicky, tak sběratelsky. Hustá síť černých výkopů může znamenat částečné nebo úplné zničení archeologických souvrství a změnu povrchového reliéfu lokality.

2) Až na výjimečné případy (procházení hromad vykopané zeminy, některé speciální druhy prospekce) neexistuje možnost

mírového soužití a spolupráce archeologů s detektoráři, protože jejich cíle a postupy se zcela rozcházejí. Archeolog obvykle směřuje prostřednictvím zkoumání všech nalezených předmětů k co neúplnějšmu poznání historické skutečnosti, detektorář, ať už ze snahy se obohatit nebo pouhým uspokojováním své triviální záliby, deformuje soubory budoucích nálezů, a tím i jejich informační hodnotu tím, že je ochudí o kovové předměty určitého druhu. Hledač hledá, aby našel; archeolog hledá, aby poznal a vysvětlil.

3) "Hledání pokladů" na archeologických lokalitách je přestupkem, postížitelným podle § 39, odst. 2 zákona č. 20/1987 o státní památkové péči finanční pokutou, nyní do výše 10 000 Kč. V případě většího rozsahu však vyšetřovatel může tuto činnost klasifikovat i jako trestný čin s možností odnětí svobody.

4) V západních Čechách se zintenzivňují kontroly nejvíce ohrožených lokalit a všechny zjištěné případy detektorové devastace jsou a budou ihned předávány policii.

5) V zájmu prevence apeluji na všechny skálopevně poctivé členy klubu a na Radu KASu, aby působili na ostatní příkladem, vysvětlováním a v eventuelních případech porušení pravidel hry také přisou sankcí. V případě odhalení stop po nelegálních výkopech v terénu prosím všechny členy, aby tuto informaci předali územně příslušnému archeologickému pracovišti nebo policii.

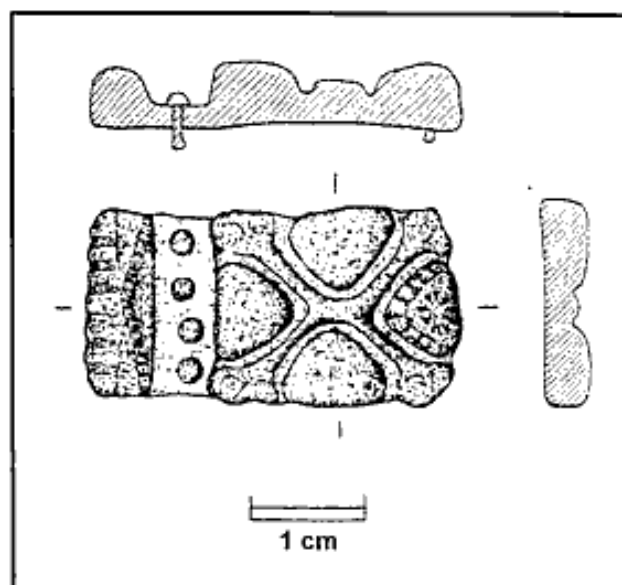
K. Nováček

Voda na hradu Zbirohu.

Jedna z nehlubších, ne-li přímo nejhlubší hradní studna v Čechách, je na hradu Zbirohu (okr. Rokycany). Podle Augusta Sedláčka, který této studni věnoval ve svých Hradech (Podbrdsko) celou stať, je prý hluboká snad 163 metrů a pochází z prvních dob hradu. Kruhová studna po několika metrech přechází na obdélný půdorys a vhodí-li se do ní zapálené noviny, vydávají silný hukot. Při pohledu za nimi se zatají dech. Mohli se o tom přesvědčit účastníci jarní vycházky přízeňské pobočky KASu v roce 1997.

Voda na hradech hrála v případě obležení jednu ze zásadních rolí. Hradě však často stály na vrcholech kopečů či na skalách, kde by bylo velmi nákladné vytesat hlubokou studnu. Pro šlechtu byla výstavba hradů finančně vyčerpávající a budování studny zároveň se stavbou hradu by náklady ještě zvýšilo. Situace bývala řešena budováním cisteren - nejčastěji do skály vytesaných a jen několik málo metrů hlubokých nádrží na dešťovou vodu, sváděnou sem ze střeš hradních budov. Cisterny měly jednu velkou nevýhodu - při déletrvajícím suchu se v nich voda kazila. Přispívalo k tomu i to, že obyvatelé hradů do cisteren odhazovali (nebo jim do nich padaly) různé předměty. Zajímavě vyřešili tento problém na Hrádku Lacemboku. Za cisternou zde skalní terén prudce klesá a je tu dochovaná ve skále vylámaná vodorovná chodbička vedoucí ke dnu cisterny, spojená s nádrží otvorem o velikosti jen 40 x 40 cm. Byl patrně uzavřen jakýmsi "stavidlem" a umožňoval vypouštění zkažené vody z cisterny.

Na hradech v majetku bohatých feudálů mohly být zřízeny nákladné studny později. Nejbohatší západočeskí šlechtici, páni ze Švamberka, dali hloubit studnu na svém rodném hradu Krasikovu-Švamberku z poloviny 13. století až v letech 1510 - 1513. Mistr studnař k tomu potřeboval provaz silný jako mužské zápěstí a dlouhý 90 metrů. Na královských hradech byly v některých případech budovány studny přímo při jejich výstavbě. Známa je studna na Karlštejně. Když studnaři dosáhli hloubky 84 metrů a voda se neukázala, vyrazili boční štolu k potoku, kterou pak byla studna napouštěna.

Toto korigované železné nákončí opasku pochází z hradiště u Žinkov (o. Plzeň-jih), které je dobou existence i významem srovnatelné s bezemínským hradištěm. Je to předmět značného významu, cizího, patrně franckého původu, dokládající přítomnost vyšší sociální vrstvy (nejspíše "kmenového" knížete s družinou) na hradišti. V rukách detektorářových by to byla neužitečná hruška zkorodovaného železa nulové komerční a sběratelské hodnoty, která by dřívě nebo později skončila na smetišti

Na hradu Zbirohu, vystavěném šlechtou již v první polovině 13. století na vysokém skalnatém návrší, přikře spadajícím na tři strany a na čtvrté přecházejícím v táhlý hřbet, můžeme tedy předpokládat v jeho počátcích cisternu a nikoliv velmi hlubokou a nákladnou studnu, jak se domníval August Sedláček a jak tvrdí autor stati o Zbiroze v souhrnné práci o hradech, zámečích a tvrzích vydané nakladatelstvím Svoboda v osmdesátých letech. V první polovině 14. století patřil hrad Zbiroh epizodiicky panovníkovi, potom Rožmberkům, kteří jej ztratili za husitských válek. Dalšími významnými majiteli Zbiroha byli Kolovratové, od sedmdesátých let 15. století Šternberkové a od prvního desetiletí 16. věku Lobkovicové, kteří v roce 1594 Zbiroh ztratili ve prospěch císaře Rudolfa II. Předpokládali bychom, že až někteří ze jmenovaných mocných a bohatých majitelů dali na Zbiroze zbudovat tak nákladné dílo, jakým zdejší hradní studna bezesporu byla. V případě Zbiroha nebylo totiž možné vyrazit boční štolu k napájení studny z potoka, neboť je příliš vzdálen. Proto musela být studna hloubena v tvrdé skále do ohromné hloubky a jak víme z mladších zpráv, ani tak nedávala mnoho vody.

Zbirožský hejtman Jan Kolence z Kolna se v lednu 1641 dotazoval české komory, jak se má zachovat, přitřhne-li ke zbirožskému zámku nepřítel. Popisuje situaci tak, že k dělům na Zbiroze není žádná munice, ani nikdo, kdo by se střelbou uměl zacházet. Dále říká: "Vody, nejpřednější v takovém místě klenot, kromě mizerný smradlavý cisterny, která by ani za 3 dni trvatí mohla, se nevynachází". Z dalších Kolencových dopisů ze září a z prosince 1643 vyplývá, že se voda na zámek, k vinopalně i k pivovaru pod zámek ve dvoře Švabině musela dovážet.

Je opravdu zarážející, že by hejtman Kolence nazval jednu z nejhlubších hradních studen mizernou smradlavou cisternou. Situace evokuje myšlenku, že hradní studna tehdy ještě neexistovala a že tu ještě pořádku fungovala stará cisterna z počátku hradu. Ovšem další údaje tomu moc nenasvědčují. Ve zbirožském urbáři z roku 1652 se říká: "Proti kuchyni a jedné velmi hluboké studnici, ve kteréž se žádná voda nespátí, jest dlouhý klenutý sklep..." - zdá se tedy, že tu studna byla i v roce 1641. Buď Kolence mluvil opravdu o cisterně, která na hradě fungovala i po vybudování studny nedávající dostatek vody a tehdy byla úplně bez vody (tak jako r. 1652), nebo v roce 1641 ještě ve studni byla kazičí se voda a hejtman ji obrazně nazval "mizernou cisternou".

V roce 1686 bylo přikročeno k vyčištění zbirožské zámecké studny. Zedník Adam Tygr si zhotovil provaz dlouhý 78 sáhů (cca 140 metrů), vstoupil do okovu, rozloučil se s manželkou, dostal poslední pomazání a nechal se spustit do hlubiny. Ve zkaženém vzduchu omdlel, vypadl z okovu a zabil se. Jeho mrtvolu se podařilo vytáhnout pomocí kotvice. O dva roky později vyčistili studnu odborníci - horníci a havíři z Příbrami a z Mirošova. Ke dnu studny bylo tehdy pryč odstraněno 19 sáhů (cca 34 metrů) nánosů a nečistot! Tato informace by měla posunout vznik studny hluboko před rok 1641, neboť takové množství nánosů se zřejmě vytvářelo velmi dlouho. I když, jak uvidíme dále, nemusí být tento předpoklad stoprocentní.

Po vyčištění dávala studna dobrou vodu. Na počátku 19. století byla však už studna znovu čistěna a byla při tom změněna její hloubka, která činila 480 vídeňských stop, tedy asi 152 metrů. August Sedláček říká, že od té doby zase ubylo hloubky, neboť se tam za 30 let naházelo drahně kamenů, stará vrata, dva petrolejové sudy a kuchař tam hodil celého zapáchajícího jelena. Věru podivný přístup k "nejpřednějšímu klenotu". Na zámek totiž již byla vedena do kašny na nádvoří voda trubkami.

Při návštěvě Zbiroha na jaře 1997 jsme se od správce budov dozvěděli, že na zámku za války byla německá armáda a že po válce se rozšířily pověsti a jakýchsi tajnostech, ukrytých Němci v zámecké studni. V roce 1969 provedli průzkum studny jeskyňáři, kteří tu našli část německé motorky, německé

psací stroje a dubová vrata vzpříčená v šachtě studny (zřejmě vrata, zmíněná Sedláčkem). Naposledy pryč prozkoumali studnu jeskyňáři v devadesátých letech (1995?), kdy v hloubce 67 metrů narazili na vrstvu humusu z listí. Dostává se sem zřejmě kanáčkem z nádvoří, nad nímž roste mohutný kaštan; kanáček ústí do studny několik metrů pod jejím okrajem.

Tímto příspěvkem jsem chtěl upozornit na možnost, že na Zbiroze po dlouhou dobu existovaly vedle sebe studna i cisterna, neboť studna dávala málo vody. Voda z cisterny mohla být používána jako užitková, zatímco voda studniční jako pitná.

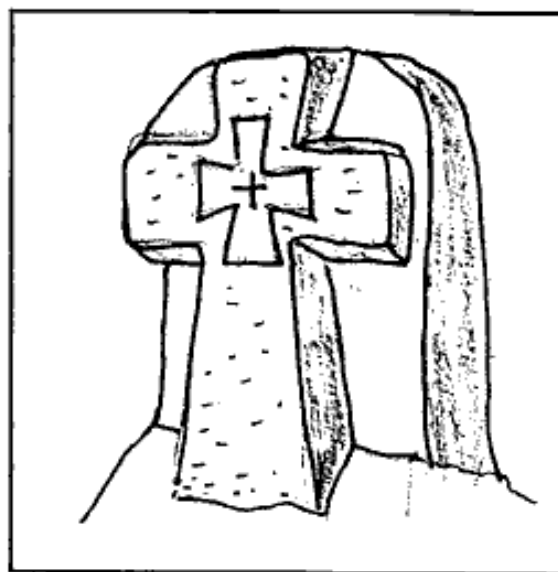
Prameny a literatura: Bělohlávek, M. a kolektiv 1985: Hrad, zámek a tvrz v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV. Praha: Novobilský, M. - Rožmberský, P. 1997: Hrad Krasíkov neboli Švamberk. Plzeň: Novobilský, M. - Rožmberský, P. 1997: Hrádek Lacembok a tvrz Hlohová u Staňkova. Plzeň: Pohl, J. (editor) 1907, 1911: Dopisy Jana Kolence z Kolna, hejtmána JMCské panství Zbirova, Točnicka i Králova Dvora z let 1639 až 1642, 1643 a 1646-7. Věstník Královské české společnosti nauk, tř. historická. Praha: Sedláček, A. 1889: Hrad, zámek a tvrz Království českého VI. Praha.

P. Rožmberský

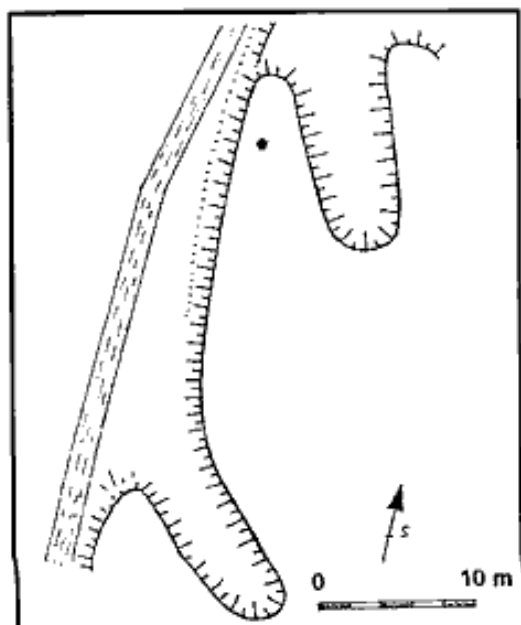
Zmizelý Čebříkov

Do počtu dnes již neznámých a zaniklých středověkých lokalit patří i Čebříkov. Nacházel se v oblasti západního Podkrkonoší v prostoru kolem obce Tample (okr. Semily). Nešlo jen o pouhou vesnici, ale o samostatný šlechtický statek. Psal se podle něj i drobný šlechtický rod. Možná lokalizace správného centra statku, šlechtického sídla, připadá do jihozápadního okraje dnešních Roztok u Jilemnice, kde se na okraji osady Purklína nachází poloha Hrádek.

První historická zmínka pochází z roku 1322, kdy se mezi šlechtou, jenž napadla majetek Voka z Rotštejna, uvádí také Bohuslav z Čebříkova. Na Čebříkově před rokem 1383 zemřeli Přibek a Zdeněk z Čebříkova, synové Peška Karlovce. Král Václav IV. daroval odúmrtí Ctiborovi z Karlova, ale ten nechal všechny statek převést na Peška zvaného Karlovce. Ten také snad roku 1391 na Čebříkově zemřel. Karlovci sídlili na tvrzi v blízkém Karlově, 1 km severně od Roztok, avšak majetkový podíl měli i v Roztokách. Později se Čebříkov nikde neuvádí a lze předpokládat, že zanikl ve válečných událostech 15. století. František Roubík se snažil lokalizovat polohu zaniklého Čebříkova jako díl nedaleké Tample, neznaje patrně polohu Hrádek (1 km západněji). J. V. Šimák kladl Čebříkov severozápadněji, a to do prostoru mezi Tamplem a Libštát. Písemně doložené majetkové vztahy ukazují, že Čebříkov ležel

Kamenný kříž na tvrzišti Hrádek (Čebříkov).
Kresba autor cca 1985

Hrádek (Čebříkov) - plánek autora z doby okolo r. 1985

v blízkosti Roztok a Karlova. Zdá se, že právě Hrádek bude oním dosud nenalezeným Čebříkovem, který splynul s daleko významnějším sousedním Purklínem (hradisté ze 13. století).

Tvrziště zvané Hrádek se nachází po pravé straně cesty, odbočující ze silnice od Karlova do Roztok, která zkracuje cestu právě Purklínem. Na podélné plošině, částečně porostlé nízkým stromovím, se nachází středověký kříž, patrně z 15. století. Zdejší pověst pojednává o zemanské dceři, jenž se z neopatrnosti zřítíla z věže tvrže, mávající odcházející sestře, která se měla vdávat za zemana z nedalekého Kruhu. Na místě neštěstí měl být postaven tento kříž. Ze dvou protilehlých stran je zachován příkop. Plošina je dlouhá tři desítky metrů, západní strana byla poškozena rozšířením místní komunikace. Nyní slouží jako parkoviště zemědělské techniky. Asi před 30 lety došlo v blízkosti lokality k nálezům středověkého meče a keramiky (nálezy byly odevzdány do školy, kde se ztratily). Drobné úlomky neglazované a bližší nedatovatelné keramiky byly zjištěny ve východní blízkosti lokality v prostoru pole.

Z. Fišera

Tvrz v Alexovicích

Jihozápadně od jádra Ivančic (o. Brno-venkov) leží jejich dnešní ospalá část Alexovice. Málokdo tuší, že i zde stávalo několik století panské sídlo. Alexovice bývaly lénem pánů z Lipé.¹⁾ Od Jana z Lipé v roce 1533 koupil právo a panství, které měl na tvrzi se dvorem a vsí Alexovicích, za 217 zlatých Jan Kytka ze Lhoty,²⁾ který se potom psal seděním na Alexovicích. Jan Kytka zanechal všechno svým dcerám Anně a Dorotě. Dorota byla manželkou Petra staršího Dubanského z Bačic, kterého obě sestry přijaly v roce 1544 na pravý spolek na tvrzi a dvůr v Alexovicích i na všechno, co tam měli.³⁾ Roku 1554 tato rodina prodala alexovický statek Jindřichovi Doupovcovi z Doupova. Dubanského synové Ctibor a Jiřík mu vydali list Jana z Lipé z roku 1533 o tom, že léno bylo prodáno, který Doupovec potřeboval pro zápis statku do zemských desek.⁴⁾ Jindřich z Doupova prodal už roku 1559 Alexovice se vším příslušenstvím Vilémovi Kusému z Mukodějí.⁵⁾ Vilém po sobě zanechal sirotky, kteří před rokem 1574 prodali Alexovice Čeňkovi z Lipé.⁶⁾

Po smrti bezdětného Čeňka přešla tvrz Alexovice roku 1589 na příbuzného Jana z Lipé, jenž však ještě v téže roce zemřel a jeho statky včetně Alexovic zdědil jeho syn Pertolt z Lipé.⁷⁾ Ten, jak je známo, byl velkým přívržencem povstálých stavů a Fridricha Falckého. Po potlačení povstání byl Habsbur-

ky uvězněn, ale nakonec vyvázl jen konfiskací majetku, která byla provedena roku 1620.⁸⁾ Jeho panství i s Alexovicemi získal Gundakar z Lichtenštejna, jemuž byla alexovická tvrz a další majetky vloženy ve Vídni ve středě po památce sv. Jana Křtitele roku 1625 do desek zemských.⁹⁾

Všeobecně se soudí, že tvrz zanikla za třicetileté války. Alexovice byly naposledy vypleněny roku 1627.¹⁰⁾ Je však možné, že objekt přežival ještě nejméně dvě století. Na indikační skice z roku 1825 vidíme na severním okraji Alexovic, na ostrově tvořeném rameny řeky Jihlavy, vrchnostenský dvůr polygonálního půdorysu. Jeho jižní stranu tvoří rameno Jihlavy, nejspíše mlýnský náhon. Uprostřed dvora stojí velký čtvercový objekt, všechny budovy dvora jsou spalné, tedy dřevěné. Vzhledem k poloze a dispozici dvora je možné, že tu existovala původní tvrz chráněná vodním příkopem. Starší literatura patrně na základě tradice však říká, že tvrz stávala u křížku. Na indikační skice vidíme křížek mezi dvěma stromy v severovýchodní části návsi. Nedaleko od něj k severozápadu je zakreslen velký podlouhlý objekt, jehož dvě třetiny jsou spalné a poslední část, nejbližší ke křížku, nespalná, tedy pravděpodobně zděná. Tento objekt, ještě se dvěma menšími budovami, je přhrazen k jižnímu břehu zmíněného ramene Jihlavy a se dvorem spojen můstkem. Zdá se, že starý dvůr byl rozšířen přes vodu do severní části návsi, kde byla vystavěna nová tvrz, či spíše renesanční panský dům, existující ve své podstatě ještě roku 1825 a zachycený tradicí.

Uvedenou hypotézu však není možné potvrdit ohledáním místa, neboť po zděném objektu existujícím ještě roku 1825 dnes není stopy. Jeho místo, popřípadě pozemky západně od objektu předpokládáné tvrže, zaujímají budovy textilního závodu. Před ním se ze starých dob dochoval jen zmíněný křížek.

Poznámky: 1) L. Hosák a kolektiv, Hradby, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I - jižní Morava. Praha 1981, str. 102. 2) Moravské zemské desky 1480 - 1566 II Kraj Brněnský. Praha 1950, f. 2v. 3, str. 368 - 369. 3) tamtéž, f. 44v, str. 315. 4) tamtéž, f. 3, č. 7, str. 369. 5) tamtéž, f. 7v, č. 20, str. 389. 6) L. Hosák, citované dílo. 7) Vlastivěda moravská II - místopis. Ivančický okres. Brno 1904, str. 48. 8) tamtéž, str.

Alexovice - indikační skica (výřez) z r. 1825

Znovu ke Svržnu

O sídlech ve Svržně nedaleko Hostouně (okr. Domažlice) už bylo psáno v Hlásce 1995/2 a v Hlásce 1996/1 (kde je z katastrální mapy patrný vztah vsi a dvora). V poslední uvedené práci jsem předpokládal, že možnosti osvětlení podoby svrženských sídel jsou již zcela vyčerpány. Náhodný nálezný plán dvora ve Svržně z roku 1821 mě však přesvědčil o opaku (kolorovaný plán, z něhož je zde reprodukován výřez, je uložen ve fondu Ústřední správa Trauttmansdorff, karton 234. ič. 170 v Státním oblastním archivu Plzeň, pobočka Klatovy).

Na tomto plánu je totiž tvrziště (zřejmě Staré Svržno) zcela přesně lokalizováno a zakresleno. Jedná se o malý kruhový pahorek obklopený poměrně širokým příkopem a z části zachovaným valcem, který v náznamech zasahoval i do areálu dvora. Do valu byl zahloben sklípek využívaný majitelem dvora. Dlouhá sypaná hráz, souběžná s tokem Radbuzy, nebyla zřejmě součástí opevnění, ale zadržovala v době tání a dešťů vody rozvodněné řeky. Není bez zajímavosti, že v okolí tvrziště se rozkládaly chmelnice.

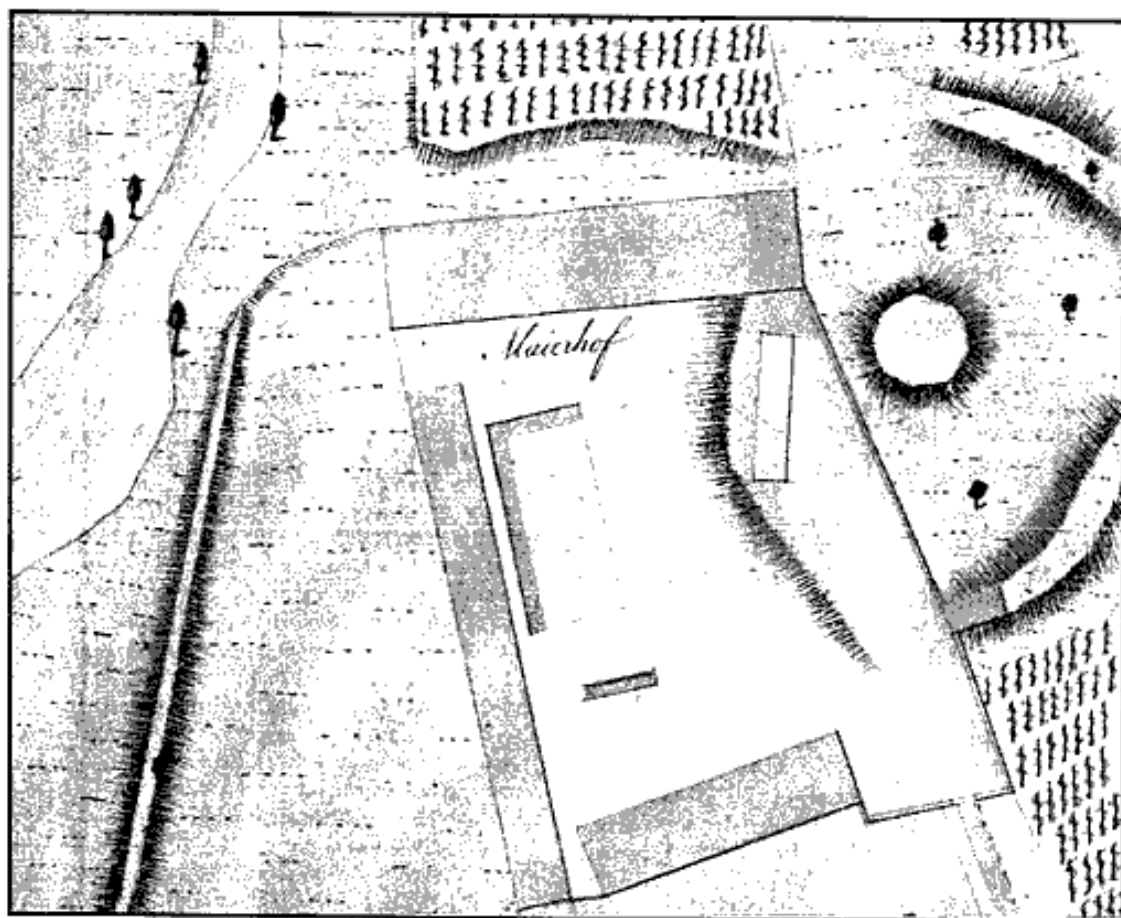
Tvrziště zaniklo v průběhu druhé poloviny 19. století při výstavbě stáji, jejichž budova místo tvrziště zcela překryla. Ve zdivu sklepení, jehož vstupní otvor se otevírá v tarasu za zmíněnými stáji, je druhotně použit kamenný opracovaný článek s jednoduše okosenou hranou. Tento stavební prvek patrně pochází z bývalé tvrze.

Z. Procházka

Fotografie sídel v muzzejích sbírkách

(dokončení z č. 1)

Nalžovy (Klatovy): 1991, 13x18, zámek cca 1900. 9376, 9x12, park. **Nebílovy** (Plzeň-jih): 2490 a 2492-3, 13x18, zámek 1895. 2491, 13x18, malby 1895. 7536, 4,5 x 6,5, zámek. 10595, 9x12, zámek 1909. 10689-90, 9x12, zámek 1916. 15209-10, 6x9, zámek a malby. **Nečtiny** (Plzeň-sever): 14280, 9x12, zámek. 17037/1-2, 6x6 film, zámek 1964. **Nekmír** (Plzeň-sever): 12431, 8x17 stereo, zámek 1912. **Nové Město nad Metují** (Náchod): 14200, 9x12, zámek. **Orlík u Humpolce** (Pelhřimov): 756, 9x12 film, oprava hradu cca 1910. **Ostroh** (Seberk, Cheb): 8077, 9x12, zámek. **Petrohrad** (Louny): 12405 a 12409, 8x17 stereo, zámek cca 1908. **Pňovany** (Plzeň-sever): 2785 a 1308, 9x12, zámek 1925 - 1928. **Potštejn** (Rychnov nad Kněžnou): 13779, 9x12, na cestě k zámku(?). **Potštejn** (o. Žinkovy, Plzeň-jih): 12474, 12x16,5, hrad. **Průhonice** (Praha-západ): 14669-72, 9x6, zámek. 7035, 9x12, zámek. **Přimda** (Tachov): 7847, 9x12, hrad. **Ptenín** (Plzeň-jih): 2114-5, 13x18, zámek cca 1900. **Rabí** (Klatovy): 3688-91, 12x16, hrad. 11241, 6,5 x 9, hrad. 594-9, 13x18, hrad 1911. 2603-4, 9x12, hrad 1921. **Rabštejn nad Střelou** (Plzeň-sever): 14284, 9x12, pohled k hradu. 2117 a 2119, 13x18, zámek a hrad cca 1910. 2120, 13x18, kostel a zámek cca 1910. 2121, 13x18, zámek cca 1910. 2122, 12x16, zámek cca 1910. **Radčice** (Plzeň-město): 2128, 13x18. Zámeček. 10685 a 10705 a 10718-9 a 10742, 9x12. Zámeček 1916 - 1919. **Radyně** (Plzeň-jih): 2449-52, 13x18, hrad 1920. 582, 12x16, hrad. 614 a 672, 13x18, hrad. 369-70 a 765 a 3283-4 a 1219 a 10548 a 10869 a 13336 a 14022-9, 9x12, hrad. 764 a 4367 a 16358, 10x15, hrad. 2185-6, 10x15, hrad 1922. 571, 13x18, hrad cca 1911. 572, 13x18, interiér cca 1911. 2586-8, 9x12, lešení 1920. 2561, 10x15 film, pohled od severu. 2779, 9x12, "naši

Dvůr Svržno roku 1821

pod věží 1923. 3778-81. 18x24. hrad. 42178. 9x9, pohled z lesa. 10455. 8,5 x 16,5, hrad 1910. 10715. 9x12, pohled k věži 1917. 17170. 9x12, hrad 1906. 12363. 9x12. shromáždění pod hradem 1917. 17041/1-4. 6x6 film. hrad 1963.

Roudnice nad Labem (Litoměřice): 14678-9. 6x9, zámek.

Rourov (Plzeň-jih): 694-6. 18x24. hrad cca 1890. 737-9. 16x20, hrad cca 1890. 656. 13x18, hrad. 8296. 9x12, kresba hradu od K. Liebschera. 10870. 9x12, hrad. **Řenče** (Plzeň-jih): 2150. 13x18, tvrz 1900(?). **Skála** (Plzeň-jih): 12366. 9x12, hrad 1917. **Strakonice**: 1032-3. 12x16. hrad. 2546. 13x18, olejomalba hradu. 16679. 6x9, hrad. **Strašice** (Rokycany): 2201. 12x16, lovecký zámek cca 1900. 2202-4. 13x18, lovecký zámek cca 1900. **Střekov** (Ústí nad Labem): 14152-3. 9x12, hrad. **Střelské Hoštice** (Strakonice): 2245. 13x18, zámek cca 1900. **Svržovice** (Klatovy): 14689-91. 6x9, tvrz s dvorem. **Štáhlavy** (Plzeň-jih): 445. 13x18, zámek 1912. 438. 13x18, portál 1912. 788. 9x9, zámek 1910. 789. 9x9, portál 1910. **Štěnovice** (Plzeň-jih): 2277. 13x18, zámek cca 1910. 674. 13x18, zámek. 824. 10x15, zámek. 11425. 4,5 x 6 fil, zámek. 3733. 12x16, zámek. 10458. 8,5 x 16,5, zámek 1912. **Švihov** (Klatovy): 2302-5. 13x18, hrad cca 1900. 331. 13x18, brána 1911. 332. 13x18, věž 1911. 333. 13x18, levá část hradu 1911. 334. 13x18, dveře u kaple 1911. 335. 13x18, kružba kaple 1911. 336. 13x18, nástěnná malba 1911. 337. 13x18, sanktuář 1911. 338-60. 13x18, různé partie hradu 1911. 735-6. 16x20, hrad cca 1890. 2495 a 12791 a 14878-80. 13x18, hrad. 855-6. 10x15, hrad. 11236-7. 6,5 x 9, hrad. 14061. 9x12, hrad. **Tachov**: 14272-3. 9x12, hrad. **Tábor**: 3747. 12x16, hrad Kotnov. **Točnick** (Beroun): 17058/1-2. 6x6 film. vchod do hradu 1963. **Trhanov** (Domažlice): 2938. 9x12, zámek. **Trosky** (Semily): 3404-5. 12x16, hrad. 11240. 6,5 x 9, pohled na Pannu. **Trpísty** (Tachov): 1042. 9x9, zámek 1926. **Třebel** (Tachov): 14275. 9x12, hrad. **Tři Trubky** (Příbram): 14085. 9x12, lovecký zámek. **Týnec** (Klatovy): 14699. 6x9, vjezd do zámku. **Valdek** (Beroun): 844-6. 10x15, interiér a brána. **Valdštejn** (Semily): 2855 a 3765-6. 12x16, hrad. **Vamberk** (Rychnov nad Kněžnou): 15838. 10x15, hrad. 15839. 10x15, schodiště. 15840. 10x15, věž paláce. **Velhartice** (Klatovy): 2477. 13x18, hrad cca 1910. 3769-71. 12x16, hrad. 4257-64. 9x9, různé partie hradu. **Veliš** (Jičín): 16068. 10x15, dobová rytina hradu. **Veseličko** (Tábor): 2480. 13x18, zámek. 2481. 13x18, zámeký park. **Věžka** (o.Druztová. Plzeň-sever): 562. 13x18, hrad cca 1890. 7248-9. 13x18, hrad. **Vlčejn** (Plzeň-jih): 682. 18x24, hrad cca 1890. 615. 13x18, hrad. 843. 10x15, hrad. 2528-30. 13x18, hrad 1895. 7302-3 a 10517-19 a 17324-6. 9x12, hrad. 17327-8. 4x6, hrad. 10564. 9x12, hrad 1906. 10600. 9x12, hrad 1909. 10608. 9x12, hrad 1911. **Volfštejn** (Tachov): 14234-6. 9x12, hrad. **Vracov** (Český Krumlov?): 7075. 6x9, tvrz. **Vrtba** (Plzeň-sever): 5415. 9x12, hrad. **Všeruby** (Plzeň-sever): 1020. 9x9, partie pod hradem 1926. **Zavlekov** (Klatovy): 2381-2. 13x18, hrádek cca 1900. **Zbiroh** (Rokycany): 12156. 9x12, zámek 1907. **Zbraslav** (Praha 5): 14718. 6x9, zámek. **Zelená Hora** (Plzeň-jih): 1346. 13x18, zámek 1910. 556. 13x18, brána cca 1890. 3053 a 3622-3. 12x16, zámek. 1346. 13x18, zámek cca 1910. 654. 13x18, pieta cca 1890. 641. 13x18, oltář cca 1890. 720. 18x24, zámeký kostel cca 1890. 3624. 12x16, cesta k zámku. 3625. 12x16, partie u brány. 4518-19. 18x24, freska. **Zvíkov** (Písek): 3100. 8x17, hrad. 2947. 9x12, křížová chodba. 2948. 9x12, nádvoří. 3098. 8x17, brána. 3099. 8x17, věž. 3257-9. 9x12, hrad. 3260-61. 6,5 x 9 diapositiv, věž. 2327. 12x16,5, hrad. **Zvířetice** (Mladá Boleslav): 15847-9 a 15852-5 a 15857. 10x15, hrad. 15850. 10x15, zřícenina kaple. 15851. 10x15, nádvoří. 15856. 10x15, sklepení. **Žebrák** (Beroun): 17057. 6x6 film, hrad 1963. **Žinkovy** (Plzeň-jih): 10459. 8,5 x 16,5, zámek 1909. 17036/1-2. 6x6 film. zámek 1964. 17364/1-5. 6x9 film?, zámek 1969. 17365/1-3. 6x9, zámek 1969. **Žleby** (Kutná Hora): 3790-3801. 12x16, různé partie zámku. 4275-90. 9x9, různé partie zámku.

Národopisné muzeum v Plzni - fotografie:

Blatná (Strakonice): 65061/1-7, interiéry zámku. **Bušovice** (Rokycany): 50866, zámeký kaple 1952. **Horšovský Týn** (Domažlice): 50871, zámeký nádvoří 1952. **Hrádek u Ejbovic** (Rokycany): 62966, staré vyobrazení hradu 1961. **Kaceřov** (Plzeň-sever): 50849-52 a 50870, zámek 1952. 59821-2, renesanční krb 1958. 19902, renesanční krb, získáno 1934. **Krásník** (Tachov): 64567, hrad. 65064/1-6, hrad 1957. **Křimice** (Plzeň-město): 72092-3, zámek počátkem století a 1905. 50853, vstup do zámeký zahrady 1952. **Liblín** (Rokycany): 56544-5 a 56561-2, zámek 1956. **Malesice** (Plzeň-sever): 31534-7, zámek a park 1941. 51499, pohled na ves se zámekem. **Manětín** (Plzeň-sever): 65062/1-5, zámek. 19735-6, zámeký kuchyně, získáno 1934. **Rabí** (Klatovy): 65023, hrad. **Radyně** (Plzeň-jih): 63379, hrad. 72140, hrad cca 1915. **Švihov** (Klatovy): 50951-7, hrad 1952. 63358-9 a 64566, hrad. **Velhartice** (Klatovy): 50931, hrad 1952. **Vlčejn** (Plzeň-jih): 61790, hrad. 63343/1-3, hrad 1963.

Okresní muzeum Blovice (všechny lokality na území okresu Plzeň-jih): **Dolní Lukavice**: 395-406, S, interiér zámeký kaple 1979. **Hradiště** (o.Blovice): 83 a 169-74, K, zámek 1984. 350-52, S, zámek 1981. 778-89 a 947 a 983, S, zámek 1986. **Chocenice**: 1067-8 a 1072 a 1120-21, S, starý zámek 1987. **Kozel** (o.Štáhlavy): 438-43, S, zámek 1984. 353, S, zámek 1972. 740, S, zámek 1969. **Lopata**: 272-6, K, hrad 1985. **Lužany**: 452, S, detail zámeký věže 1969. **Merklín**: 885, S, zámek 1986. **Nebílovy**: 664, K, zámek 1963. 898, S, zámek 1986. **Nezvěstice**: 492-5, S, tvrz 1973. **Oselce**: 502, S, zámek 1972. **Potštejn**: 325-6 a 716-17, K, hrad 1984. **Ptenín**: 765, S, zámek 1985. **Radyně**: 513-16, S, hrad 1984. **Rourov**: 517-20, S, hrad 1984. **Řenče**: 526-7, S, tvrz 1984. **Řesanice**: 1289-90, S, tvrz 1987. 119-122, K, tvrz 1984. **Skála**: 512, S, hrad 1969. **Spálené Poříčí**: 531, S, zámek 1984. 691, K, zámek 1962. 692, K, zámek 1980. 529, S, erb 1984. 530, S, vstupní průčelí 1984. **Štáhlavy**: 533 a 558-62 a 564-5, S, zámek 1984. 566-76, S, stavební dokumentace 1979. **Štěnovice**: 699-700, K, tvrzíště 1980. 549, S, valy 1984. 1015-25, S, zámek 1982. **Vlčejn**: 69-71 a 600, K, hrad 1984. 601-4, S, hrad 1969. 1131-2 a 1144, S, hrad 1987. **Žinkovy**: 289-93, K, zámek 1985. 732 a 735-8, S, zámek 1984. 733, S, zámek 1975-80. 734, S, zámek 1969. **Životice**: 115-18, K, zámek 1984.

M. Novobilský

Hradologové neradi na kole

V dubnu uspořádala plzeňská pobočka KASu výlet na kole podél Kosiho potoka (okr. Tachov). Byl to pokus, který ukázal, že členská základna není na tento druh dopravy připravená. Kromě vedoucího se zúčastnilo jen 5 dalších nečlenů klubu. Podělím se tedy s ostatními o některé nové poznatky. Dvůr v Dolním Kramolíně se v současné době opravuje a brzy se stará barokní část obléče do nové fasády. Lazurová hora se zbytky hradu je nově vyhlášena za přírodní rezervaci a bude proto vhodné se na ní pohybovat ohleduplněji. Příjemně překvapil Kofen, kde obecní úřad opravil starý zámek, ještě nedávno hrozící zřícením. Má již novou střechu, bohužel, nepiliš stylovou. Pokročily i opravy na kapli v zámekém parku. Je vidět, že když je zájem, tak to jde. Na Vlči hoře je lepší orientace umožněna značkami, umístěnými Spolkem pro záchranu Volfštejna. Bohužel nejsou na obvyklé úrovni turistického značení a trochu jsme proto bloudili.

Celá trasa výletu je popsána v minipřůvodci, připraveném speciálně pro tuto akci. Účastníci ji obdrželi zdarma, ostatní si o ni mohou napsat (cena 5 Kč + poštovné). Celkově lze říci, že kolo zvyšuje efektivnost výletu o 50 až 100 procent co se týče počtu navštívených míst a zlepšuje i účinnost hledání neznámých objektů. Pokud projedete nějakou zajímavou trasu, zašlete její popis redakci. Dáváme přednost trase vedené mimo silnice s provozem. Úseky po nebezpečných cestách omezte na minimum. Trasy by měly začínat a končit u železničních stanic.

P. Mikota

Fotokronika

Vážení kolegové, uvědomili jste si, kolik let uplynulo od založení dnes již tak známého Klubu Augusta Sedláčka? Jen si to přiznejme - je to už 14 let. Já sama jsem se v prvním roce života klubu učila číst a psát. Lidská paměť je velmi děravá a aby byly novým členům klubu pro poučení a ostatním pro vzpomínku zachyceny prchavé okamžiky společných klubových akcí, navrhla jsem založit Fotokroniku Klubu Augusta Sedláčka. Můj návrh byl schválen jarní členskou schůzí plzeňské pobočky KASu a byla jsem pověřena jejím založením a vedením.

Jak jistě většina pamětníků vzpomíná, KAS až do roku 1991 existoval pouze v Plzni a odtud byly organizovány veškeré akce. Poté došlo k rozdělení KASu na pobočky. Také pobočky si pochopitelně mohou založit nebo si již založily své Fotokroniky, ale základní plzeňská pobočka by měla shromažďovat snímky z období let 1984 - 1991 a pochopitelně mladší fotografie ze svých akcí. Tímto tedy vyzývám všechny členy klubu a zvláště členy plzeňské pobočky o zaslání (nebo o předání na schůzkách) fotografií či jejich xeroxových kopií z akcí KASu a později z akcí plzeňské pobočky klubu. Mělo by jít především o snímky, na nichž jsou zachyceni členové klubu. Fotografie je třeba doplnit údaji o akci, jménem autora snímku a identifikovat zachycené místo a osoby, aby mohlo být vytvořeno do Fotokroniky co nejvýstižnější průvodní slovo.

Věřím, že Vaše alba či šuplíky obsahují skvostné fotografie, nad kterými další generace členů klubu budou jednou zasnout. Snímky zasílejte na adresu Klub Augusta Sedláčka pobočka Plzeň (Hana Slavíková), Františkánská 13, 301 35 Plzeň. Na příspěvky do Fotokroniky se těší a předem děkuje

H. Slavíková

Práce šlechtí člověka

Pro členy klubu, kteří by se chtěli šlechtit prací, obdržela redakce dvě nabídky. První nabídka je od pana Zdeňka Procházků: Pod záštitou Archeologického ústavu ČSAV Praha bude ve dnech 14. - 30. července probíhat druhá sezóna archeologického výzkumu hradu Osvračina (okr. Domažlice). Práce není placená, potraviny zajištěny až do vyčerpání financí, ubytování ve vlastním stanu. Spojení: železniční zastávka Osvračin na trati Plzeň - Domažlice.

Druhá nabídka na šlechtění je od pana Tomáše Karla: Každý víkend probíhají práce na opravě tvrže ve Svinně (okr. Rokycany). Vítána je každá ruka. Základní občerstvení zajištěno v místním hostinci, možnost přespání a dopravy je třeba předem domluvit ve večerních hodinách na telefonním čísle 019/7969024. Šílený majitel tvrže se těší na hojnou účast členů klubu na bezplatných pracích.

O jednom málo známém tvrzišti v okolí Berouna

O lokalitě se dočítáme v Sedláčkových "Hradech" (A. Sedláček, Hračky, zámky a tvrže Království českého VI, 92) a to pouze toto: Severovýchodně od Berouna a severně ode dvora Veselí jest hora a les Kozinec. Tu se spatřuje tvrziště, totiž příkop do kola a prohlubeň, kde nějaké věžovité stavení stávalo. U tvrziště je rovina, na níž jest mladý les; na tom místě snad stávala vesnice. Tvrziště a les jsou jménem obce Berounské. Jak se jmenovala tvrž tato není nám známo. Připomíná se ovšem v pozdějších pamětech dvůr panský Lhotka mezi jménem obce Berounské, ale nevíme, máme-li jej k tomuto tvrzišti vztahovati.

Místo Kozinec sice není v dnešních běžně dostupných mapách označeno, ale místní starousedlíci je znají. Jedná se o výraznou ostrožnu, vybiňující západním směrem mezi hluboké údolí s malými potůčky. Popisovaná lokalita se zde dochovala až do dnešních dob. Marně bychom ji však hledali v typických polohách, například na konci ostrožny či na jejím vrcho-

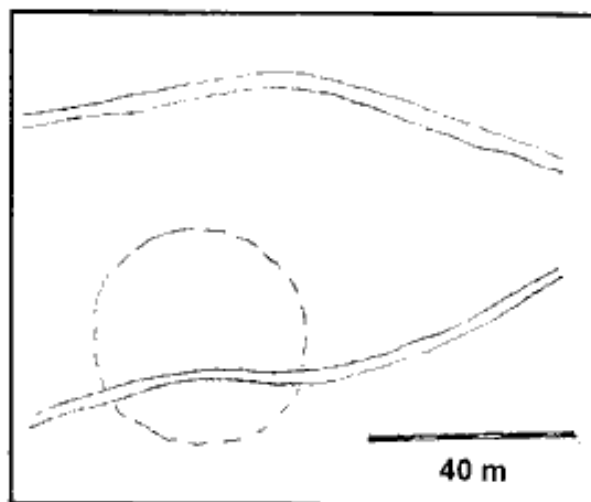

Vyznačení místa tvrže na turistické mapě Okolí Prahy západ 1 : 50000

lu. Nalézá se totiž na jejím začátku, přibližně v nejužším místě, ze kterého ostrožna směrem západním stoupá a rozšiřuje se. To by ještě nebylo tak neobvyklé, kdyby tvrž v této poloze využívala celou záženou prostoru a tvrziště bylo tvořeno přetnutím ostrožny příkopy, jak je u těchto menších staveb běžné. Neznámý stavitel však využil jen část přirozené ochrany tvrže a umístil ji na jižní stranu srázu do údolí. Na rozdíl od Sedláčkova popisu se zde nenachází příkop do kola, ale po celém obvodu jsou pouze zbytky kamenitého okrouhlého valu, který dnes vystupuje jen asi metr nad okolní terén. Průměr aréálu je zhruba 40 metrů (krokováno). Na tvrzišti, a to zvláště v jeho jižní části, je dnes množství výrazných prohlubní. Lokalita se nachází ve vidlici lesních cest, z nichž spodní prochází její jižní částí. Místo je porostlé mladým porostem borovice lesní (1998).

I když je dnes tvrziště v místě zvaném Kozinec málo patrné, přesto si zaslouží naši pozornost. A to ať už pro svou polohu, nebo pro nedostatek historických údajů. Tímto je dán prostor dalším badatelům k bližšímu zkoumání problematiky této lokality.

J. Synek

Poloha lokality ve vidlici lesních cest

Už jste četli...?

Südtirolen Burgenkarte. Vydal Südtirolen Burgeninstitut, Bozen 1995, 206 stran, 39 půdorysů hradů, 42 barevných fotografií, 2 mapové přílohy. Publikace stručně popisuje 763 opevněných objektů v jižním Tyrolsku. Objekty jsou rozděleny do následujících skupin (v závorce počet objektů): A - prehistorická opevnění (50), B - římská opevnění (3), C - hrady s dochovaným opevněním dosud obývané (62), D - hrady přestavěné na neopevněná sídla - zmíněné opevňovací prvky (38), E - zříceniny s patrným půdorysem a skladbou místnosti (65), F - malé zbytky zdí bez patrného půdorysu (96), G - opevněné kostely (3), H - středověké obytné věže (134), I - zámky z 15. - 19. stol. (299), J - klauza - silniční opevnění na obchodní stezce (5), K - městská opevnění dochovaná (5), městská opevnění nedochovaná (3). Publikace je k zapůjčení v knihovně KAS Plzeň.

P. Mikota

Z Českého ráje a Podkrkonoší 10. Vydal Státní okresní archiv Semily 1997, 800 výtisků, 228 stran s obr. Z obsahu: J. Úlovec: Hrad Kumburk, 1. Historie hradu, s. 9 - 38. J. Proštedník: Archeologické výzkumy OMČR v Turnově v roce 1996, s. 139 - 162 (m.j. výzkum Valdštejna a Trosek). J. Úlovec: Ještě jednou hrad Zbiroh, s. 169 - 170.

Z Českého ráje a Podkrkonoší - Supplementum 3, Valdštejnská loggie a komponovaná barokní krajina okolí Jičína. Vydali ZO ČSOP Křižánky a Státní okresní archiv Semily 1997, 600 výtisků, 199 stran s obr. Z obsahu: J. Wagner: Valdštejnská loggie, její stavební vývoj a význam v evropské architektuře, s. 14 - 18. P. Fidler: Kostel sv. Jakuba Většího v Jičíně a architekt Giovanni Battista Pieroni, s. 31 - 44 (objev původních plánů, na nichž i přilehlá část hradeb). M. Lěčeniková: Úloha Nicola Sebregondiho ve službách vévody Albrechta z Valdštejna, s. 119 - 122.

Průzkumy památek I/1997. Vydává Památkový ústav stf. Čech a Sdružení profes. pracovníků pam. péče, 1997. Z obsahu: A. Kubiková: Několik poznámek k českokrumlovskému "Renesančnímu domu", s. 93 - 96. J. Müller: K průzkumům "Renesančního domu" čp. 177 v Českém Krumlově, s. 97 - 104. V. Razím: Tzv. Plášť v Českém Krumlově, s. 105 - 126. P. Holdňák, V. Razím, B. Roedl: Objev Čeradické brány v Žateci, s. 130 - 135.

Průzkumy památek II/1997. Vydává Památkový ústav stf. Čech a Sdružení profes. pracovníků pam. péče, 1997. Z obsahu: M. Ježek: Česká města na foliích wührburského alba (II. část), s. 19 - 47 (m.j. Praha, Plzeň, Kladsko). J. Varhaník: Kotnovská věž v Táboře, s. 51 - 58. V. Razím: K původu hradební zdi bez ochozu, s. 78 - 87. M. Ebel, L. Svoboda: Zámecký areál v Cerekvici nad Bystřicí, s. 88 - 100. D. Černošková, P. Borský: Janův hrad v lednicko-valtickém areálu, s. 115 - 122.

J. Slavík

Západočeský historický sborník 3. Vydal Státní oblastní archiv v Plzni 1997. Pro kastelologii zajímavý je příspěvek J. Úlovce: Tvrz a zámek Opálka, s. 75 - 114 (mapy, půdorysy, řezy, kresebná rekonstrukce vývoje sídla, vyobrazení, fotografie). Děkujeme vedení archivu za poskytnutí výtisku pro knihovnu.

Redakce

Z hradů, zámků a tvrzí

Zámek **Liščany** (okr. Plzeň-sever) se nachází v neutěšeném stavu. Hrozí jeho brzké sesutí, při jeho prohlídce hrozí návštěvníkovi nebezpečí propadnutí do sklepů či zasypaní zříceným stropem. Podzemní chodba vedoucí ze sklepů pod jižní hospodářskou budovu je uprostřed zavalena.

F. Kasl

Při návštěvě hradu **Vrtby** (okr. Plzeň-sever) v únoru 1998 jsem zjistila rozsáhlé amatérské výkopy v severozápadní části hradště. Na dně jámy asi 2 m hluboké byl odhalen lic zdi dlouhý přibližně 2,5 m a vysoký 0,5 m. Zed' je situována asi 3 m od okraje hradního pahorku.

J. Richterová

Firmou **UNIBOHEMIA a.s.** je nabízena k prodeji goticko-renesanční tvrz **Boskovštejn** (okr. Znojmo) včetně protilehlého mlýna a vodní plochy. Všechny stavby jsou kompletně zrekonstruovány, možnost okamžitého využití. Velikost pozemku 66143 m², zastavěná plocha 2353 m².

J. Synek

V souvislosti s rekonstrukcí kanalizace v prostoru nádvoří zámku v **Moravské Třebové** (okr. Svitavy) zde byl v období květen - září 1997 souběžně realizován dílčí záchranný archeologický výzkum. Úkolu se odpovědně zhostilo archeologické pracoviště Muzea a galerie Litomyšl. Vlastnímu výzkumu předcházeli moderní geofyzikální průzkum, kterým byly ověřovány údaje písemných pramenů (rozsah a půdorys zaniklé nejstarší části zámku a původní středověký příkop). Sondami odkryté archeologické vrstvy přinesly řadu zajímavých zjištění a nálezů. K nejpозорuhodnějším patřil objev zděného renesančního mostu, který překlenuje už zmiňovaný, dnes zcela zasypaný středověký příkop. Největším překvapením se však stalo odkrytí pravěké vrstvy z pozdní doby bronzové, obsahující fragmenty keramiky a zbytky obydlí, což prokazuje existenci dosud neznámého pravěkého hradště. Další plánované etapy výzkumu by měly osvětlit gotickou fází vývoje zdejšího hradu, prozatím až na několik ojedinělých nálezů nezachycenou. Nejhodnotnější nálezy byly po konzervaci prezentovány letos v únoru a březnu veřejnosti v rozsahem nevelké, ale poutavě vystavě v moravskotřebovském Městském muzeu.

z tisku P. Nisler

František Palacký

14. června 1798 se v Hodslavicích na Moravě narodil vesnickému učiteli Palackému syn František. 200. leté výročí narození slavného historika, filozofa, buditele, kulturního činitele, politika a "otce národa" si letos připomínají zejména čeští vlastenci a myslím, že by osobnost Františka Palackého měla být stručně vzpomenuť i na stránkách Hlásky.

Ve školních letech chtěl být Palacký misionářem někde v dalekých zámořských krajích. Na studiích v prešpurském (bratislavském) evangelickém lyceu se pokoušel psát básně, ale seznámil se s Šafaříkem, Kollárem a Jungmannem a nikoli bez vlivu romantismu se stal horlivým vlastencem. Jeho heslem se stalo "vždy dle pravdy". Měl se stát knězem, ale nakonec nastoupil dráhu soukromého vychovatele u šlechtických rodin na Slovensku. Uvědomil si, že národ potřebuje mnohem více dobré naučné knihy než špatné verše a svůj volný čas věnoval studiu filozofie, estetiky a jazykovědy. V roce 1820 ve svých dvaadvaceti letech se rozhodl, že cílem jeho života bude "pragmatická historie české země" a začal se cílevědomě připravovat. Bylo třeba "dokonale sledovat prameny a kriticky rozřadit látku". Roku 1823 odjel do Prahy, seznámil se s Dobrovským a ten ho uvedl k hraběti Františku Sternberkovi, vlastenci a zájemci o historii. Hrabě Palackého pověřil vypracováním dějin svého rodu, zajistil mu podobné zakázky od dalších šlechticů a finančně Palackého podporoval. Tak se Palacký dostal do víru probíhajícího národního obrození. V roce 1827 se stal redaktorem muzejního časopisu a také se oženil; vzal si dceru pražského advokáta Měchury, majitele statku Otín u Klatov. Svatba se konala v kostele v Předslavi, libánky trávili novomanželé na odlehlejší příslušenství statku, na bývalém panském sídle v Habartcích (viz Příloha Hlásky 1993, str. 7).

František Palacký se podílel na založení Matice české, založení Národního divadla a na dalších vlasteneckých podnicích. Napsal mnoho drobných studií a článků, připravoval k tisku edice pramenů (např. známý Archiv český), roku 1838 byl jmenován zemským historiografem. Již první svazek jeho monumentálních Dějin národu českého v Čechách a v Moravě, vydaný v němčině, mu získal proslulost v Evropě. Stal se členem mnoha vědeckých institucí (např. Císařské akademie věd ve Vídni, Bavorské akademie věd v Mnichově, Pruské královské akademie v Berlíně). Český vyšel Palackého Dějiny v roce 1848. Chápal české dějiny jako zákonitý boj národa za svobodu, právo a sociální pokrok. V letech 1848-9 vystupoval jako austroslavista, později jako vůdce starořečů. Chápal rakouský stát jako ochránce malých národů před Němci na západě a ruskou říši na východě. Proslulý je jeho výrok: "Zajisté, kdyby státu rakouského nebylo již odedávna, musili bychom v interessu Evropy, ba humanity samé přičinili se co nejdříve, aby se utvořil". Byl i dobrým prorokem: "Pomyslete si Říši rakouskou rozdělenou na množství republik a republik - jaký to milý základ k universální ruské monarchii!". Po zklamání z rakouské politiky vůči Čechům vyklá památná slova: "Byli jsme před Rakouskem. budeme i po něm!".

Krátkou vzpomínku na Františka Palackého můžeme ukončit závěrem jeho předmluvy k Dějinám národu českého: "Konečně nezbyvá mi než tužebné přání, aby bůh požehnal ráci dílu tomuto, tak aby hojně posloužilo národu našemu ku poznání sebe samého a k uvědomění se v tom, čím jest a čím býti má. Roznítí-li se kde čtením jeho v srdci ušlechtilém láska ku pravdě a právu, k řádu a králi, ke vlasti a k národu více a více, bude mi to za všecko mé úsilí tou nejmilejší odměnou!".

P. Rožmberský

Zprávy z klubu

Rada

Klub Augusta Sedláčka získal od města Plzně na vydávání Hlášky 1998 grant ve výši 15 tisíc korun. Získání grantu nebyla jednoduší záležitost a práci dá jistě i jeho vyúčtování na konci roku. Funkcionářům klubu, kteří vše zajišťují, je třeba poděkovat.

Zasedání Rady KASu se koná ve středu 2. září v salóncu restaurace U námořníka (u centrálního autobusového nádraží v Plzni) od 17.00 hodin. Každá pobočka má právo na zasedání vyslat na každou započatou padesátku členů jednoho zástupce. Nutná je účast předsedy KASu, pokladní, revizora a redaktora Hlášky. Vzhledem k dopravní situaci mohou pobočky využít možnost korespondenčního hlasování. Názory na plánovaná témata jednání či další návrhy k projednání v tom případě zašlou nejpozději do poloviny srpna na adresu uvedenou v tiráži. Témata jednání: 1 - stanovení ceny Hlášky na rok 1999 (současná cena je hluboko pod výrobními náklady, dotace prozatím umožňují její udržení, avšak není jisté, zda klub obdrží další subvence). 2 - oslavy 10. výročí časopisu Hláška (jediné kastelologické periodikum v ČR, ano - ne, forma). 3 - oslavy 150. výročí úmrtí F. A. Hebera v roce 1999 (forma, podpora poboček). 4 - projednání a doporučení postupu klubu proti vytěžování archeologických lokalit pomocí detektorů.

Redakce Hlášky znovu připomíná autorům, že nevyžádané rukopisy nevrací, že alespoň jeden z rozměrů vyobrazení by neměl překročit 10,5 cm a že uzávěrky jednotlivých čísel jsou vždy 10. prosince, 10. března, 10. června a 10. září. U obrázků nutno počítat s případným zmenšováním, nejlepší jsou výrazné linie, černobílý kontrast (nepoužívat barevné pastelky či fixy). Hláška bude rozšiřována také pomocí sítě Internetu. V případě, že autor příspěvku do Hlášky nebude s šířením svého díla na Internetu souhlasit, zdůrazní to při zaslání rukopisu.

Rada obdržela informaci o zájezdu "Rousillon - krajina pod Pyrenejemi - hrady, historická města, hory, moře". Zájezd je určen zejména zájemcům o poznání zajímavých hradů a opevněných měst pod Pyrenejemi. Termin: 11. - 20. září

1998, cena 9 290 Kč (doprava, ubytování, pojištění, průvodce). Bližší informace: Cestovní kancelář KIWI, Jungmannova 23, Praha 1, tel. 261282, 261796.

Zpráva o hospodaření v r. 1997: Zůstatek: 33976,80 Kč. Příjmy: 19996,20 Kč (prodej Hlášky 7030, příspěvky poboček 2660, dotace města Plzně 10000, dary 80, úrok 226,20). Výdaje: 22037,60 (výroba Hlášky 18811,80, kancelářské potřeby 122, poštovné 395,40, literatura 2266,40, poplatky za vedení účtu 442). Zůstatek: 31935,40 Kč.

pokladní J. Richterová

Pobočka Hradec Králové

V roce 1998 se bude činnost pobočky orientovat na přípravu důstojného připomenutí 150. výročí úmrtí Františka Alexandra Hebera, zakladatele soustavného výzkumu hradů v Čechách a na Moravě. Výročí přichází na čtvrtek 29. července 1999. Pobočka zajistí obnovení desky v místě jubilantova hrobu na náhodském hřbitově, položení věnce ve výroční den úmrtí, případně i zádušní mši. Připomene osobnost F. A. Hebera v regionálním tisku a patrně vytvoří výstavku o Heberovi v Okresní knihovně v Náchodě.

Zpráva o činnosti v r. 1997: Pobočka měla celkem 20 členů (z toho 2 kolektivní), volené orgány pracovaly v nezměněném složení. Uskutečnily se celkem 4 členské schůzky s průměrnou účastí 5 členů. Kromě tradičních témat (informace o vlastní činnosti a nové literatuře, výměna zpráv) došlo i na promítání diapozitivů ze zahraničních cest. Všechny schůzky se konaly v přátelském prostředí archeologického oddělení Muzea východních Čech v Hradci Králové. Vzhledem ke stále se zhoršujícím možnostem veřejné dopravy byla uskutečněna pouze vycházka na Trutnovsko 11. října, kterou obětavě zajistil Luděk Jirásek. Podarilo se navštívit celkem 7 středověkých lokalit.

Zpráva o hospodaření v r. 1997: Zůstatek 3037,20 Kč. Příjmy: 3608,40 Kč (čl. příspěvky, předplatné Hlášky 1 B 5 a SPS 4, úroky, dar). Výdaje 3568 Kč (poplatek Radě CB 5 a SPS 4, poštovné). Zůstatek 3077,60 Kč.

J. Slavík

Pobočka Plzeň

V sobotu 21. 3. si své společné ano řekli na plzeňské radnici členové pobočky Miroslava Hodoušková a Petr Černý. Poznali se na půdě KASu a zástupci klubu jim na radnici předali dort ve tvaru hradu Radyně. Za to, že dort spíše připomínal lokomotivu, mohou cukráři. S gratulacemi se připojuje výbor pobočky a přeje hodně štěstí na společné cestě životem.

Na jarní členské schůzi byli za účasti 23 členů přijati: ovi členové a vyloučení neplatící příspěvků, odsouhlasení členové výboru mající podpisové právo k účtu u peněžního ústa a a přijat návrh H. Slavíkové na zřízení fotokroniky, kterou se jmenovaná uvolila zřídit a vést (viz samostatný příspěvek). Zaběhnutý program činnosti nebyl změněn. Inzerovaná přednáška o hradu v Boru se pro paměťovou indispozici přednášejícího nekonala. Situaci zachránil pan Tomáš Karel improvizovanou přednáškou o drobných středověkých kamenných plastikách umístěných v terénu. Děkujeme.

Jarní vycházka do Boru u Tachova se vydařila. Organizátor pan Milan Trachta zajistil nejen přístup do borského hradu, ale i do Lorety, špitální kaple, na kostelní věž a do farního kostela. Také jsem náležitě poděkování. Účastníky (25 členů a hostů) zaujalo množství dochovaných pozdněgotických kamenických článků, zařízení k čerpání vody ze studny, sklípkové klenby v hradu i v špitální kapli, výhledy z hradní a kostelní věže a další zajímavé detaily. Průvodcem po hradu byl starosta města Boru. Hrad nyní opět patří městu, které postupně opravuje celý areál a hledá pro něj vhodné využití.

Cyklistický výlet podél Kosiho potoka členy pobočky nezlákal. Blíže viz samostatný příspěvek v tomto čísle Hlášky. Schůzky v klubové knihovně se účastnilo 11 zájemců. Hned si

někteří vypůjčili literaturu která je zaujala a shlédli ukázkou Hlásky na Internetu a diapozitivy tyrolských hradů. Pani Mikotové za výborný guláš a vošouchy děkujeme.

Jarní autobusový zájezd na Sušicko měl velký úspěch. S plně obsazeným autobusem (stojícím účastníkům se organizátoři omlouvají) a za slunečného počasí jsme navštívili z naplánovaných lokalit Zavlekov, Kašovice, Petrovice, Kašperk a Strašín, neplánovaně jsme shlédli tvrz ve Svojsicích, Pustý hrádek u Kašperku (předsunuté opevnění) a Rábi. Po problémech s obědem (v Kašperských Horách všechny restaurace až na drahý hotel uzavřeny), který si vyhladovělí účastníci mohli dát až v městečku Rábi, nastala ještě poslední komplikace - ztratila se jedna účastnice zájezdu. Několik lidí se jí vydalo hledat a když se ztracená dostavila k autobusu (byla ještě na prohlídce hradu), čekalo se zase na vyslané pátrače. Nakonec vše dobře dopadlo a mimoplzeňští účastníci zájezdu stihli v Plzni vlaky domů. Průvodci ing. Anderlemu za poutavý výklad o jednotlivých lokalitách děkujeme. Předplatitelům zájezdu, kteří se k odjezdu autobusu nedostavili, budou peníze vráceny na schůzce pobočky (salónek restaurace U námořníka v centrálního autobusového nádraží, první středa v měsíci, od 16.00 hodin).

Po úspěšném autobusovém zájezdu do pošumaví, kterou konala plzeňská pobočka KAS v květnu 1998 se bude konat podzimní zájezd do okolí Písku a Bechyně, kde navštívíme hrady a tvrze Kestřany, Myšence, Dobronice aj. zajímavé památky. Program bude upřesněn a korigován při cestě. Oběd předpokládáme v Týně nad Vltavou. Odjezd autobusu z parkoviště u Nádražní třídy v Plzni dne 26. září 1998 v 6:30 hod. Předpokládaný návrat tradičně do 19 hod. Zálohu ve výši 130 Kč je možné složit na schůzkách KAS v hostinci u Námořníka vždy 1. středu v měsíci u ing. J. Čiháka.

Zpráva o hospodaření v r. 1997: Zůstatek: 2924.80 Kč. Příjmy: 10705.20 Kč (příspěvky 4080, na Hlásku 3920, na zájezd 2705.20). Výdaje: 9833 Kč (odvod Radě 1390, za Hlásku 3920, poštovné 1817.80, za zájezd 2705.20). Zůstatek: 3797 Kč.

pokladní J. Richterová

Pobočka Praha

Tradiční jarní zájezd pražské pobočky měl následující průběh: 29. 4. večer příjezd do Rožmberka n. Vltavou, ubytování v obytné budově nového zámku. 30. 4. ráno přes hraniční přejezd Studánky a návštěva zámku a zříceniny hradu Wildberg ještě na území Horních Rakous. Další navštívené lokality jsou již na území Štýrska a Burgenlandu: hrad Seebenstein, zřícenina hradu Thomasberg, hrad Krumbach, zřícenina hradu Kirchschlag. Ubytování v Neustiftu. 1. 5. dopoledne shlédnut románský kostel Hartberg a dále hrad Neuberg, barokní zámek a zříceniny hradu Schielleiten, hrady Riegersburg a Bertholdstein, zřícenina hradu Güssig, bývalý vodní hrad Burgau, zámek Neudau, hrad přestavěný na zámek Obermayerhofen a opět Neustift. 2. 5. navštíveny hrady Bernstein, Schaining, Lockenhaus a Forchtenstein. Večer přes Studánky opět do Rožmberka n. Vltavou. 3. 5. návštěva zříceniny loveckého hrádku Karlova Hrádku (Karlshaus), románského kostela sv. Petra a Pavla v Albrechticích, hradu Zvíkova, zříceniny hradu Kamyku n. Vltavou a příjezd do Prahy.

Dne 12. května se po vydatném zájezdu do Rakouska opět sešel výbor pobočky. Přítomní byli všichni - pánové Valenta, Gabriel, Varhaník, Bezvald a Synek. Bylo uzavřeno financování jarního výletu a nesrovnalosti s tím spojené. Byly schváleny dva návrhy na podzimní výlet; jeden do okolí Litomyšle, druhý do okolí Hořovic. Plánovaný termín podzimního

výletu je 25. 9. - 27. 9. 1998. Plenární schůze bude na začátku září. Výbor se opět seje 2. června 1998.

J. Synek

Zpráva o činnosti v r. 1997: Pobočka, která měla k 31. 12. 1997 60 členů, se podařilo naplnit obvyklý plán své činnosti. Každá z plenárních schůzí byla doprovázena i obvyklou odbornou přednáškou. Tak jsme mohli vyslechnout dr. Gabriela s výkladem o městském hradě v České Lípě, dr. Varhaník referoval o svých výzkumech ve Strakonících, Choustniku a Zvíkově a v prosinci doc. Durdík přednesl zajímavý souborný výklad o vývoji hradní architektury v Estonsku. O tradičním květnovém autobusovém výletu, který pořádáme pravidelně již od r. 1985 a který od r. 1992 nabyl charakteru zájezdu zahraničního, 7. - 10. 5. konaném do jižních Čech a do homorakouské oblasti Mühlviertelu, bylo již na stránkách Hlásky referováno. Pro podzimní zájezd, který má v naší pobočce pětiletou tradici, se tentokrát nepodařilo zajistit dostatečný počet zájemců pro naplnění kapacity autobusu a proto byl uskutečněn formou "autovýletu". Konal se ve dnech 19. - 21. září a zúčastnilo se ho v jednotlivých dnech průměrně 22 osob (jednu chvíli v 8 autech). Veden byl do oblasti Českého středohoří s přenocováním na hradě Helfenburku (Hrádku) u Ústěku; menší část účastníků se ubytovala v hotelu v Ústěku. Dne 19. září navečer část výletníků shlédla nově rekonstruovaný zámek Nový Bernštejn u Dubé. V sobotu 20. září byl na programu hrad v Ústěku a návštěva expozice v Pikaršské věži. Následovaly zbytky hradu v Levíně, zříceniny hradů Litýš a Kalich, na hotel přestavěný zámek v Třebušíně, zbytky hradu Panna, zříceniny Kamyku a obhlídka městského hradu v Litoměřicích. Nedělní program byl zahájen zevrubnou prohlídkou Hrádku. Průvodcem byl jeden z hlavních protagonistů zdejší dlouholeté výzkumné a záchranné činnosti dr. Martin Holý, kterému patří dík i za zpracování informačního materiálu k celému výletu pro jeho účastníky. Program zbytku dne naplnila zastávka u zámku v Liběšicích a prohlídka zřícenin hradů Oparno, Kostomlaty, Ostrý a Skalka. Vzpomenuto budiž i mimořádně krásného počasí se sytější modrou podzimní oblohou, které umožňovalo daleké výhledy z vrcholů Středohoří.

P. Valenta

Pobočka Brno

Ve dnech 2. a 3. června proběhla pod záštitou Jeho magnificence rektora Masarykovy univerzity Prof. RNDR. Eduarda Schmidta, CSc. v aule Přírodovědecké fakulty konference "Modely a rekonstrukce v antropologii a archeologii", pořádaná Katedrou antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Nadací Universitas Masarykiana, Ústavem archeologické památkové péče Brno, Muzejní a vlastivědnou společností v Brně, Archeologickým ústavem Akademie věd České republiky v Brně a Klubem Augusta Sedláčka, pobočka Brno. Z programu: 1. Balák: K rekonstrukci opevnění a dvorce na Pohansku u Břeclavi, P. Chotěbor: Kresebné a modelové rekonstrukce středověkých staveb, P. Kouřil: Různé pohledy na rekonstrukci hradu Edelštejnu, J. Kohoutek - P. Šimeček: Hrady jihovýchodní Moravy - výzkum a pokus o následnou rekonstrukci, J. Pospišil: Kresebná rekonstrukce hradu Zubštejna, J. Unger: Podklady pro kresebnou rekonstrukci hradu v Lelekovicích, L. Svoboda: K problematice počítačových rekonstrukcí vývojových fází stavebních památek.

Redakce

Informace z ostatních poboček redakce do uzávěrky tohoto čísla neobdrží.

Podávání novinových zásilek povoleno Oblastní správou pošt v Plzni, č.j. P/7 - 1142. 17 - 158/92 ze dne 26. 10. 1992.

HLÁSKA, Zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. Cena 12 Kč.

Vychází čtvrtletně. Toto číslo vyšlo v 1. červencové dekádě 1998. Šéfredaktor Petr Rožmberský (zást. RNDr. J. Miler, ing. P. Mikota). Adresa redakce: Klub Augusta Sedláčka, Františkánská 13, 301 35 Plzeň. Vydává Klub Augusta Sedláčka za přispění Magistrátu města Plzně. Registrováno pod značkou OK ÚMP 23/1991. 340 výtisků.